

§
§
§
§

Joar Tranøy og Nina Langfeldt

KAMPEN OM BARNETS BESTE

Er rettssikkerhet i barnevernssaker mer enn en illusjon?

LANSER FORLAG

Kapitel I

Innledning

Formål

Boka belyser omsorgsovertakelser og rettssikkerhet i norsk barnevern. Hensikten er å skape diskusjon om barnevernets saksbehandling, psykologisk sakkyndiges rolle, fylkesnemndas funksjon, rettsvesenets funksjon, og hvordan barn og foreldre behandles i omsorgsovertakelsessaker.

Tall og tekst om barnevern-2007-2011

Det følgende gjengir og kommenterer statistikk fra Statistisk Sentralbyrå juni 2012 vedrørende antall plasseringer, hjelpetiltak og omsorgsovertakelser i perioden 2007-2011.

52.100 barn og unge var involvert i barnevernet, fra økonomisk støtte til tvungen plassering i fosterhjem. Klientantallet i 2011 var nesten 5% - 2.300 barn og unge flere enn året før. På samme tid var *antall ansatte* i barnevernet økt med 14% på landsbasis (det meste gikk til det kommunale barnevern). Ifølge tall fra SSB har antallet *årsverk i barneverntjenesten* i den aktuelle perioden økt fra 2.360 til 3.294 årsverk - en økning på nærmere 40 prosent. Driftsutgiftene økte med over 1 milliard fra 2010 til 2011. Totale driftsutgifter var 8,8 milliarder (det meste av økningen gjelder lønnsutgifter). Antall undersøkelser har "eksplodert": 27.850 i 2008 til 35.100 i 2011. Fra 2010 til 2011 var det en økning i meldinger som førte til undersøkelse fra barnehage på mer enn 24%. For sosialtjenesten var økningen på ca. 22%. Barnevernet, skolen, foreldre og politi / lensmann stod for over halvparten av meldingene som førte til undersøkelse.

Hovedtall for plasseringer, hjelpetiltak og omsorgsovertakelser

	2007	2008	2009	2010	2011
Barn med barneverns- tiltak i løpet av året	42.625	44.167	46.487	49.781	52.098
Hjelpetiltak	34.916	36.290	38.700	41.708	43.613
Omsorgstiltak	7.709	7.877	7.787	8.073	8.485
Region Aust	9.310	9.897	10.583	11.429	11.961
Oslo	4.640	4.882	5.185	5.539	5.526
Region Sør	8.550	8.786	9.049	10.200	11.045
Region Vest	8.844	9.068	9.533	9.835	10.058
Region Midt-Noreg	6.344	6.372	6.604	6.965	7.372
Region Nord	4.937	5.162	5.533	5.813	6.136
Nye barn med barne- vernstiltak	11.730	11.760	12.767	13.727	14.241
Plasserte barn på slutten av året	10.515	10.847	11.355	12.492	13.177
Hjelpetiltak	4.214	4.441	4.752	5.512	5.907
Omsorgstiltak	6.301	6.406	6.603	6.980	7.270
Starta undersøkingar i løpet av året	25.098	27.850	30.134	32.858	35.090
Avslutta undersø- kingar i løpet av året	24.971	27.142	29.897	32.692	35.878
Årsverk i barnevernet per 31.12	3.184	3.294	3.416	3.526	4.017

Frigitt 27. juni 2012 © Statistisk sentralbyrå

Antall omsorgsovertakelser gikk i perioden 2010 til 2011 ned med nesten 15 %, fra 503 til 429 barn. I alt var 8.485 barn og unge plassert i fosterhjem og institusjoner ved utgangen av 2011. 13.200 barn var plassert utenfor familien, enten som hjelpe eller "omsorgs-tiltak". Det utgjorde en økning på 5 % fra utgangen av 2010.

Økningen i hjelpe- / omsorgs tiltak omfatter "plasseringer" utenfor hjemmet. Plasseringene er såkalte frivillige (Barnevernloven § 4-7). Barnevernloven § 4-4, 5. ledd gir hjemmel for hjelpetiltak som plass utenfor hjemmet dersom det samtykkes til slik plassering. Stedet for plassering er fosterhjem, mødre hjem eller institusjon. Frivillig plassering behandles ikke av Fylkesnemnda. Foreldre beholder omsorgen for barnet i "juridisk forstand", mens fosterforeldre utøver omsorgen på vegne av foreldrene.

Denne type plassering forutsetter enighet mellom foreldre og barneverntjenesten om selve plasseringen og plasseringsstedet. Enigheten gjelder også innholdet vedrørende samvær med foreldre, valg av barnehage, stilling til konfirmasjon o.l.

Foreldre kan i utgangspunktet når som helst kreve at barnet skal flytte hjem til dem igjen. Men *det er ingen automatikk i at barnet blir tilbakeført!*

Ifølge § 4-8 kan fylkesnemnda vedta at barnet for en tid av opptil 3 måneder ikke skal flyttes dersom det ikke er rimelig grunn for flytting, eller dersom det ikke er til skade for barnet.

Meninger om barnevern

Hva mener "folk" om barnevern?

Meningsmålinger tyder på at barnevernet har relativt stor tillit i befolkningen.

Tre av ti nordmenn har erfaring med barnevernet. Og de aller fleste har stor tillit til den jobben som blir gjort.

En større undersøkelse som Nordstat har gjennomført på vegne av Aleris unglan (en økonomisk aktør i norsk barnevern) i 2010 hadde som formål å kartlegge nordmenns kunnskap om og

tetsutviklingen og respekten for barnets historie tilsier at barn må gis en riktig oppfatning av sine foreldre. Det kan de ikke få ved at barnevernet pålegger munnkurv.”

Brukermedvirkning

Barnevernet skal sikre barn en tilfredstillende omsorgssituasjon og samtidig være til hjelp for både barn og deres familier. Hvordan barnevernet faktisk sikrer uttalt hjelp henger sammen med barnevernets maktutøvelse. Et avgjørende spørsmål for hva slags hjelp det faktisk dreier seg om er muligheten for reell medvirkning og selvbestemmelse for foreldre og barn i kontakten med barnevernet.

Denne problemstillingen må sees på bakgrunn av utviklingen av den norske velferdsstatens hjelpeinstanser. Politisk og faglig retorikk har vært fokusert mye på **autonomi (selvbestemmelse) versus paternalisme (eksperten vet best selv)**. På flere samfunnsområder er det uttalt en demokratisk målsetting med fokus på styrking av pasienters og klienters selvbestemmelse og rettssikkerhet som en motvekt mot paternalisme. Blant eksemplene er elevdemokrati i skoleverket, fritt sykehusvalg innen sykehussektoren, og innen omsorgen for funksjonshemmede ordninger som personlig assistent/brukerstyrt personlig assistent. Dette er eksempler som hvert på sitt område viser betydningen av å styrke autonomi for den enkelte ”bruker”, og som innebærer at profesjonene i helse- og sosialsektoren utfordres i sin tradisjonelle ekspertrolle.

Samtidig med uttalte ideelle målsettinger om brukerorientering har omfanget av omsorgsovertakelser i barnevernet økt betydelig. Sterk økning i bruk av tvangsplasseringer i barnevernet har utviklet seg samtidig med at *begrepet brukermedvirkning* har fått økende plass i faglitteraturen innen barnevernet (Follesø 1998, Hove-rak og Solstad 2008). Lov om barneverntjenester som trådte i kraft 1993 inneholder utvidete partsrettigheter for barn og foreldre. I tillegg er det innført bruk av familieråd og ansvarsgruppe som skal øke foreldres og barns innflytelse i egen sak. Begrepet brukermedvirk-

ning er komplisert innen barnevern. Det styrende prinsipp om "barnets beste" er meget uklart. Det er gjenstand for ulike virkelighetsoppfatninger knyttet til ulike posisjoner og maktforskjeller mellom barnevernet som faginstans og foreldre og barn som kasus. Foreldre er "brukere" og har status som klienter med partsrettigheter. Ideelt sett skal barnevernet jobbe for bedre forhold i foreldrehjemmet uten at det nødvendigvis dreier seg om foreldres manglende omsorgsevne (Sandbæk 2001). Det kan være hjelp til familier i en vanskelig livssituasjon. Hjelp kan omfatte økonomiske hjelpetiltak, avlastning. Barn har fått sterkere juridiske partsrettigheter. I tillegg har barndomssosiologien framhevet barn som sosiale aktører, i motsetning til passive mottakere av omsorg (Sandbæk 2001).

At barn og unge får gi uttrykk for sin mening, er klart omtalt i FNs barnekonvensjon artikkel 12:

(1) Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

(2) For disse formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller ved en representant eller et egnet myndighetsorgan, og på en måte som samsvarer med vedkommende lands saksbehandlingsregler (Rundskriv Q 0648,1991).

Kapittel II

Rettsikkerhet

Rettsikkerhetsbegrepet

Torstein Eckhoffs definisjon av rettsikkerhetsbegrepet innen forvaltningen uttrykker konkret hva rettsikkerhet dreier seg om: *"den enkelte skal være beskyttet mot overgrep eller vilkårlighet fra myndighetenes side, og han skal ha mulighet for å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser. Ofte inkluderes også hensynet til likhet og rettferdighet i rettsikkerhetsidealet. For å tilgodese disse hensyn stilles dels visse krav til de materielle reglene og dels til saksbehandlingen."* (Eckhoff, 1966:86)

Rettsikkerhet betyr blant annet at det må være samsvar mellom idealer og realiteter i barnevernsretten. Det som står skrevet i loven og aksepterte intensjoner og formål må følges. Kjernen i begrepet "rettsikkerhet" er knyttet til krav om at enkeltindividet skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetenes side, samtidig som vedkommende skal ha mulighet til å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser. Rettsikkerhetsbegrepet tar sikte på å beskytte mot vilkårlige inngrep fra statsmakten og å sikre den enkeltes rettigheter i forhold til det offentlige. (Bernt og Rasmussen, 2003:43.)

Rettsikkerhet innebærer presise krav til metode, bindende regler, klarhet i instruksjer samt vekt på autonomi i forhold til politiske interesser og forvaltningsskjønn. (Mathiesen, 1985:20.)

Prosessuell rettsikkerhet omfatter kravene til saksbehandlingen. Med det menes saksbehandlingsreglene for iverksetting og kontroll av aktuelle undersøkelser. Dette inkluderer regler som har

som formål å forhindre at det benyttes tvangsmidler uten materielt grunnlag, slik som regler om rettens samtykke. I denne sammenheng er krav til *uavhengighet, objektivitet og saklighet* sentrale rettssikkerhetsgarantier. Spørsmål om *kontradiksjon, innsyn og underretning* aktualiseres i forbindelse med de prosessuelle rettssikkerhetskravene. Adgang til *bistand og representasjon* (advokat og privat sakkyndig, vitner) er meget viktig. Krav til *utforming av avgjørelsen, overprøving og kontroll* er viktige deler av prosessuell rettssikkerhet.

Siv Westerberg beskriver rettsløshet eller rettere sagt mangel på rettssikkerhet i norsk og svensk barnevern: *“Problemen i Sverige och Norge med den nästan totale rettslösheten för föräldrar och barn, som angrips av barnevernet, är synnerligen lika i Sverige och Norge. Det vet jag efter flerårig samarbete med personer i Norge, som arbetar mot den här rettslösheten. Det var nog bara rena turen att det satt en förständig polismästare i Göteborg, som beslöt att stoppa polisjakten på den 14-åriga norska flickan. Även i Sverige nödgas människor fly utomlands för att undgå barnevernet eller socialnämnden, som motsvarande myndighet heter i Sverige. Jag känner till fall där familjer flytt til USA, Tyskland och till och med till forna Jugoslavien. Man flydde altså från Sverige till ett krigförande land för att skydda sina barn från barnevernet. Då är det illa ställt med rättssäkerheten.*

Jag har som klient tonåriga C. Som femtonåring lyckades hon hålla sig gömd i flera månader i Sverige efter det socialnämnden under åratal sänt henne runt mellan olika barnhem och fosterhem. Efter det C varit på flykt i nästan ett halvår och gått ner 7 kilo i vikt gav socialnämnden upp och hon fick komma hem till sina föräldrar och återupptaga sin skolgång. En skötsam flicka, barn till skötsamma föräldrar. Orsaken till tvångsomhändertagandet var som i så många andra fall falska incestanklagelser mot fadern.

Det är en orimlig situation i ett välfärdsland när människor måste fly undan myndigheterna. Vi måste förbättra rättssäkerheten. Hur? Först och främst borde föräldrarna få en advokat och rätts-

hjelp på ett mycket tidigare stadium. Redan första gången som barnevernet/socialnämnden tar kontakt med dem. Och föräldrarna och deras advokat bör ha presis lika stora möjligheter som barnevernet/socialnämnden att få anlita egna sakkunniga och dessa sakkunniga skal betalas av rättshjälpen. Det är viktig med egna sakkunniga. Barnevernet/socialnämnden försöker ju "medikalisera" det här området och påstår ofta grundlöst att barn eller föräldrar har psykiska störningar när det i själva verket handlar om helt normala reaktioner på angreppen från barnevernet. I just fallet med tonårsflickan, som begick självmord och som jag har skildrat här ovan, var det emellertid närmast tvärtom. Barnevernet feltolkade totalt flickans sjukdomssymptom så som varande resultat av påstådda sociala missförhållanden i föräldrahemmet. Det här visar ju vikten av att föräldrarna tillåts anlita egna sakkunniga. Däremot har jag personligen nästan bara dåliga erfarenheter av att det förordnas egna ombud för barnen. Majoriteten av dessa "barnadvokater" upprepar bare allt var barnevernet/socialnämnden säger.

Vidare måste vi få bort de här enormt höga ekonomiska ersättningarna som fosterförelldrar och barnhem får. När människor tillåts tjäna pengar på barn leder det nesten alltid til katastrof för barnet. De få barn, som verkligen behöver ett fosterhem, bör placeras hos nära släktingar och dessa släktingar bör i stort sett bara få ekonomisk ersättning för sina omkostnader."

Sakkyndiges hattebytter

Advokat Sverre Kvilhaug har publisert flere kritiske artikler om overgrep og manglende rettssikkerhet. Kvilhaug fokuserer særlig på det han kaller for *psykologenes hattebytter* i barnevernssaker. Han stiller spørsmål om kravet til rettferdig rettergang oppfylles: "Menneskerettighetskonvensjonens artikkel 6 forskriver at enhver har krav på rettferdig rettergang. Det gjelder også i barnevernssaker i fylkesnemnd og domstoler vedrørende omsorgsovertakelser av barn, tilbakeføring og samvær. Psykologene har i disse sakene en svært spesiell

rolle. De betales av barnevernet for å gi en sakkyndig vurdering av barn, foreldre og omsorgssituasjonen. Dessuten oppnevnes de samme psykologene som sakkyndige medlemmer av fylkesnemndene og domstolene for å være med og avgjøre sakene. Slik skifter de stadig hatter. Omfang og økonomisk betydning for ganske mange psykologer er slik at det er rimelig å spørre om psykologenes rapporter, men også deres stemmegivning, påvirkes av deres økonomiske interesse i å sikre nye oppdrag for barnevernet. Underlig nok synes problemstillingen hittil ikke å ha plaget fylkesnemndlederne, domstolene eller departementet. I straffesaker ville et tilsvarende hattebytte aldri ha blitt akseptert og ikke engang funnet på.” (Kvilhaug 2006.)

Kvilhaug (2006) utdyper hattebyttet slik med et eksempel: ”Jeg skal illustrere omfanget: En psykolog i Nordfjordeid opplyste i 2001 at hun hadde fått cirka 40 saker som betalt sakkyndig for barnevernet og cirka 50 saker som sakkyndig medlem av to forskjellige fylkesnemnder. Vel ett år senere hadde hun hatt ytterligere elleve oppdrag for barnevernet og fem for fylkesnemnd, hun hadde dessuten vært fagkyndig medlem i herredsrett. Kan man ha tillit til at en psykolog som har så mange oppdrag for barneverntjenester som forannevnte eksempel viser, av stor økonomisk betydning for vedkommende psykolog, vil gi eller er i stand til å gi den private part i en barnevernssak en saklig og rettferdig behandling? Vil ikke de fleste tro at slike psykologer gir barnevernet medhold i bortimot 100 prosent av sakene, og er det ikke nettopp det disse psykologene i praksis gjør? NOTE 1. Er det noen som tror at en psykolog som stemmer mot barnevernet, har særlig mulighet for å få et oppdrag for barnevernet senere? ”

Kvilhaugs forslag

Kvilhaugs forslag til bedring av rettssikkerheten til den private part er: ”For å gi de private parter i en barnevernssak muligheter for en rettferdig rettergang er det nødvendig å lage vannrette skott mellom de psykologene som tar oppdrag for barnevernet og de som på-

tar seg å være sakkyndig meddommer for domstolene eller fylkesnemndene. Karantenetiden bør være minst ti år i begge retningene. Psykologene bør måtte velge om de vil ta oppdrag for barnevernet eller være sakkyndig medlem av fylkesnemnder og domstoler, og det valget må de stå på. Dermed er det kanskje også en mulighet for at de fagkyndige medlemmene i fylkesnemnd og domstoler opptrer som reelle sakkyndige, noe de i svært liten utstrekning gjør i dag. Da vil de kanskje også begynne å ta i betraktning det forskningsmessige faktum at det er sammenheng mellom atskillelse mellom barn og foreldre og senere fysiske og/eller psykiske lidelser for barnet, gjerne langt ut i voksenalder. Også fylkesnemndlederne vil skjerpe seg og i større grad foreta nøytrale vurderinger når kommunens advokat ikke er en psykolog som vedkommende fylkesnemndleder nær sagt til stadighet har som kollega i fylkesnemnda og derfor nærmest et kollegialt forhold til, også når vedkommende er engasjert av barnevernet." (Kvilhaug 2006.) I St.meld. nr. 39 (1995-96) heter det på side 17, spalte 2: "Det er samtidig viktig å erkjenne at åpenhet og stadig fokus på barneverntjenestens arbeid er nødvendig for å sikre at barneverntjenesten ikke utvikler en kultur som strider mot de alminnelige borgeres verdi- og rettsoppfatning."

For å sikre ovenstående heter det i artikkel 10 i verdenserklæringen for menneskerettigheter: "Enhver har krav på under full likestilling å få sin sak rettferdig og offentlig behandlet av en uavhengig og upartisk domstol når hans rettigheter og plikter skal fastsettes, og når en straffeanklage mot ham skal avgjøres."

Rettsvesenets "styringsjuss"

Svanhildsaken - Hålogaland lagmannsrett 2003:

23 år gammel ble Svanhild Kristine Jensen fra Kvæningen i Nord-Troms erklært psykisk utviklingshemmet av barnevernets sakkyndige. Barneverntjenesten mente derfor at hun var uskikket som mor til sine to små døtre på to og et halvt år og fem måneder.

I april 2003 ble de to små pikene hentet av barnevern og politi hjemme hos sine besteforeldre. Familien bestred at det var grunnlag for et slikt dramatisk inngrep (overgrep) i barnas liv. Barnevernets sakkyndige Trond Bruun-Hansen og Trond Skjæveland stod fast på sitt: Svanhild evner ikke å gi sine barn tilfredsstillende omsorg i framtida.

Svanhilds advokat Anette Lilleengen engasjerte egne sakkyndige, psykologene Joar Tranøy og Lena Hellblom Sjögren. Disse slo fast at Svanhild slett ikke var tilbakestående, og at hennes omsorgsevne er god.

I løpet av en IQ-test på to timer konkluderte psykolog Trond Bruun-Hansen at Svanhild i en alder over 20 år var psykisk utviklingshemmet, og at hun hadde en IQ tilnærmet et barn. NOTE 2. I konklusjonen ble det slått fast at hun manglet evne til å kommunisere, manglet sosiale ferdigheter, manglet evne til å bruke offentlige tjenester, manglet funksjonelle skoleferdigheter, og evnen til å tilpasse seg ethvert arbeid. At testen ble tatt spontant, i gravid tilstand med en liten datter med seg i fremmede omgivelser, ble ikke sett på som formildende av noen instanser. Testen ble stående som endelig og godtatt uten nærmere kvalitetssikring. Utredninger fra norske og utenlandske psykologer ble totalt oversett, og ble sett på som bestillingsverk fra familien til Svanhild. Selv om Svanhild hadde fungert normalt fram til da, og at både skole, arbeidsplass, lege og nettverk gjennom sine erfaringer med henne så på konklusjonene som helt uforståelige, fikk dette ingen oppmerksomhet i rettsapparatet.

Domspremissene i "Svanhildsaken" bygget på uriktig faktum: *"Dommen består i vesentlig grad av gjengivelse fra barnevernets dokumenter og sitering fra barnevernets sakkyndig og den rettsoppnevnte sakkyndige. Det ble fra den ankende parts side under hovedforhandling i lagmannsretten spesielt lagt vekt på dokumentbevis og vitner for å få frem riktig faktum og fremstilling av sakens forhistorie. Dette er ikke tatt hensyn til av lagmannsretten, som klart gir uttrykk for at den ankende parts vitner - i alt 12 - ikke har problemforståelse. Når det gjelder de private engasjerte sakkyndige skriver lagmannsretten at de i liten grad har lagt vekt på deres utredninger.*

Det er oppsiktsvekkende at lagmannsretten kun siterer fra negative beskrivelser fra den offentlige parts side uten å nevne den private parts motargumenter før det konkluderes." (advokat Annette Lilleengen, advokatfirmaet Kvande & Co, 24. november 2003) til Norges høyesterett (saksnr. for Hålogaland lagmannsrett: 03-00310 A/08).

Vitner fra ulike sosiale lag og yrker i lokalsamfunnet som barnehagestyrer, lærer, rektor, sykepleier, lege, naboer og kollegaer ble betraktet som kasus. Retten fant at samtlige vitner *manglet problemforståelse*. Denne påstand fra retten ble ikke drøftet. Dag Hiåsen, leder av den norske foreningen Folkeaksjonen mot maktmisbruk, politistat og overgrepskultur (FAMPO) kommenterer dommen slik:

"I perioden mellom tingretts- og lagmannsrettsbehandling av saksforholdet, ble Svanhild Jensen tilsatt v/Gargo pleie- og sykehjem i hjemkommunen. Fra hennes foresatte ved denne institusjon, ble det under rettsforhandlinger i Hålogaland lagmannsrett, tilkjennegitt at hun (Svanhild) utviste dyktighet mht. omsorgsutøvelse og grensesetting. Og endog - at hun hadde utvist særskilt dyktighet hva angår ovenfornevnte sterkt pleietrengende (Parkinson-rammede) pasienter. Men vitneprov avgitt fra "kasus" som "mangler problemforståelse" - må forbigås i stillhet." (Hiåsen, 2004.)

To av lagmannsrettens dommere var inhabile. Den ene meddommer (fagkyndig) var sjef for barneverntjenesten i en kommune i samme fylke som barneverntjenesten som var part i saken. Den andre inhabile var lagdommer som satt i samme dommerpanel som barnevernets utnevnte sakkyndige uka før - den samme lagdommer skulle ta stilling til alvorlige anklager om faglig inkompetanse som ble rettet mot samme sakkyndige psykolog. Båndene var tette mellom utredere og dommere. De skiftet roller innenfor det samme nettverket. Etter domfellelsen ble det kjent at en lagdommer uken før ankeforhandlingene i Svanhild-saken, var lagdommer i en annen barnevernsak i Hålogaland lagmannsrett. Der var en spesialpsykolog sakkyndig meddommer. I barnevernssaker tillegges sakkyndige meddommere stor vekt. Uken etter satt altså den samme lagdommeren i

sjonsskade "sitter lenge i kroppen" hos barnet, og faren for regrediering er stor hvis det igjen eksponeres for disponerende faktorer. I denne sak er opplysningene om mors rusproblemer knyttet til psykisk helse samlet sett forholdsvis omfattende, og etter rettens syn innebærer alminnelig fagkunnskap knyttet til rehabilitering etter slike tilstander, i relasjon til evnen til å gi barn forsvarlig omsorg, at det på langt nær kan legges til grunn at den korte tid som er gått, har medført at mor nå er istand til å gi barna forsvarlig omsorg."

Retten konkluderte videre: "Etter rettens syn er det forøvrig egnet til å skape usikkerhet omkring inntrykket av rehabiliterings-situasjon, at mors disposisjoner etter fylkesnemndas vedtak snarere kan synes motivert av tilpasninger for å få barna tilbake, enn av erkjennelse av nødvendigheten av få gjort noe med problemene knyttet til rus og psykisk helse."

Retten la til: "Retten er også enig med kommunen at det ikke kan bygges på at mor må anses frisk, med hensyn til problemer hun har hatt knyttet til psykisk helse."

Til tross for at det var ca. 10 år siden mor hadde hatt problemene med psykiske problemer, uttalte retten: "Som framhevet av kommunen er det et kjent fenomen at slik skade hos noen barn kan gi mer dempede utslag."

Menneskerettighetsbrudd

Den norske barneverntjenesten begår daglig brudd på en rekke grunnleggende menneskerettigheter, som er nedfelt i Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (EMK), Domsavgiselses ved Den Europeiske Menneskerettsdomstol (EMD) i Strasbourg, FNs konvensjon for barnets rettigheter, FNs konvensjon for sivile og politiske rettigheter m.fl.

En type brudd gjelder EMK artikkel 8 og EMDs praksis vedrørende fosterbarn og deres biologiske foreldre.

I flere tilfeller utsettes fosterbarn og deres biologiske foreldre for kontinuerlig overvåking, feilrapportering fra tilsynsfører som barnevernet nekter å skifte ut. I henhold til EMKs artikkel 8 kreves det at barneverntjenesten må bevise med grundig, entydig dokumentasjon at en forelder er til skade for barnet for å foreta så sterke inngrep i retten til privatliv og familieliv.

Barneverntjenesten har den hele og fulle bevisbyrde og må kunne dokumentere at det ikke fins tvil om at en forelder utgjør en fare for barnet dersom de er sammen uten tilsyn (jfr. Nødrett. Straffelovens § 47). I tillegg til krenkelser mot familieliv, privatliv og hjem, erfarer barn, øvrige biologiske familie, den måten tilsynsfører og barneverntjenesten behandler dem på som både "umenneskelig" og "nedverdiggende" - og brudd på EMK artikkel 3, EMKs artikkel:

Ingen må bli utsatt for tortur eller for umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Norge er tidligere dømt for brudd på nettopp EMKs artikkel 8 (Adele Johansen vs Norway, 1996).

Artikkel 8: Retten til respekt for privatliv og familieliv.

1 - Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.

2 - Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

I dommen fra EMD, Strasbourg heter det blant annet:

"The Court recalls that the mutual enjoyment by parent and child of each other's company constitutes a fundamental element of family life and that domestic measures hindering such enjoyment amount to an interference with the right protected by Article 8."

“The Court considers that taking a child into care should normally be regarded as a temporary measure to be discontinued as soon as circumstances permit. Any measures of implementation of temporary care should be consistent with the ultimate aim of reuniting the child with its natural parents and the State should act in a manner calculated to enable the family tie to be developed.”

Adele Johansen vant fram i EMD, men fikk likevel aldri sin datter tilbake. Norske myndigheter ignorerte fullt ut dommen fra EMD, Strasbourg og den lille jenta ble adoptert bort. Dette er i strid med - brudd på - EMD Art. 46.

Norske myndigheter er forpliktet til å følge domsavgjørelsene ved EMD (Art. 46), noe både barnevern og rettsapparat i stor grad likevel unnlater å gjøre. Bruddene gjelder både mht. tilbakeføring (Bvl. § 4-21) og samværsomfang (Bvl. § 4-19) jfr. bl.a. Ot. prp. nr. 76 (2005-2006). I strid med EMDs klare avgjørelser, er 2-6 årlige samvær à to-tre timer, den vanlige, norske besøkspraksis for fosterbarn og deres foreldre. Partene skal respektere den rett et barn som er atskilt fra en eller begge foreldre, har til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene på et regelmessig grunnlag.”

Kapittel III

Barnevernets saksbehandling

Kriterier for omsorgsovertakelse kan være

- at det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen som barnet får, eller alvorlige mangler i den personlige kontakten og tryggheten som det trenger etter sin alder og utvikling,
- at foreldrene ikke sørger for at et sykt eller funksjonshemmet barn får dekket sitt behov for behandling og opplæring,
- at barnet blir mishandlet.

Valg og bruk av bestemte metoder i utredninger, føring av journalnotater og rapporter er en viktig del av arbeidshverdagen til saksbehandlere og utredere innen ulike tjenester som barnevern, sosialetat og pedagogisk-psykologisk tjeneste.

Barnevernets metode(r) er avgjørende for hvordan en "sak" framstilles og om den blir til en sak for omsorgsovertakelse. Av den grunn er det viktig å se på hvordan barnevern arbeider med en sak. Det følgende presenterer metodiske krav til forsvarlig saksbehandling med særlig referanse til pioneren i skandinavisk utredningsmetodikk professor Bo Edvardssons arbeider (Edvardsson 2003). Eksempler på uforsvarlig saksbehandling beskrives og hvordan metodiske feil kan begrenses.

Hva slags informasjon?

Profesjonell saksbehandling innebærer at man lytter og tar inn over seg at foreldre kan ha mer kunnskap om sine barn enn man selv har. Saksbehandler må kunne redegjøre for hvilke metoder som benyttes og at metodene skal *kunne etterprøves*.

Saksbehandler må sjekke at de premisser som legges til grunn ikke er usanne. Dersom det ikke gjøres aktive forsøk på verifikasjon, men usanne premisser legges til grunn for avgjørelser, er vurderingene i rapporten ugyldige for det som skal undersøkes.

Saksbehandler skal få fram alle opplysninger/argument som er relevante i saken. Innhenting av informasjon forutsetter at man kan diskutere det man observerer og får kjennskap til fra ulike parter.

Saksbehandlers *holdning* påvirker hva slags informasjon som innhentes og hvordan. Det er ikke akseptabelt at saksbehandler samler inn opplysninger som kun taler for en bestemt løsning i saken. I prinsippet skal saksbehandler få fram alle opplysninger/argument som er relevante i saken (Jfr. Forvaltningsloven §17). Innhenting av informasjon krever at saksbehandler må være nøye med å diskutere det man observerer og får kjennskap til mellom partene.

Avgjørende for rapporten er om saksbehandleren evner å kunne få med seg det som sies av informanter.

Ressurser og utviklingspotensiale hos klienten kan ofte lett bli oversett. For utrederen kan det i mange tilfelle utgjøre et vanskelig dilemma når kartlegging av ressurser er nødvendig for å uttale seg om realistiske mål og tiltak for endring. Problembeskrivelser av klienten enten det gjelder barn eller voksne kan skade selvbildet. *Ressursanalyse* forsøker å fokusere på mestring, muligheter og positive egenskaper i stedet for problemer og begrensninger. Mestring handler om positiv identitet. Det betyr å møte hverdagens utfordringer med innsats, istedet for passivitet på grunn av selvbebreidelser og klager. Kartlegging av ressurser er viktig for å kunne sette opp realistiske mål. Det er dessuten helt nødvendig i forhold til vurdering av tiltak. Viktige opplysninger blir å vite hva klienten kan greie selv og hva uformelle, formelle og sosiale ressurser en kan spille på for å få til endringer. Ressurser kan beskrives i et hverdagslig språk. Det gjelder ord og begreper som "personlige egenskaper", "kunnskaper", "interesser", "erfaringer", og "nettverk".

Befring-utvalget (NOU, 2000:12) fokuserer blant annet på den uutnyttede ressurs som ungdommens nærmiljø og nettverk represen-

terer (Bronfenbrenner 1979). Å trekke nettverket inn i problemløsning og tiltak er relevant i forhold til barn og ungdoms livssituasjon. For å kunne se helheten i det system ungdommen beveger seg i, og endre på de forhold som drar ungdommen i negativ retning, vil nettverksmetodikk være et nyttig redskap.

I prinsippet skal opplysninger vedrørende en person innhentes fra vedkommende. Det er personen selv som best vet hvor skoen trykker og hvordan situasjonen kan beskrives. Opplysninger fra brukeren omfatter alt hva han (hun) uttrykker, både fakta og vurderinger. Dette kan være alt fra beskrivelser av seg selv, utførte handlinger, situasjoner generelt, omgivelser, opplevelser, reaksjoner, forventninger og ønsker.

Opplysninger fra andre kan komme fram fra muntlige informanter og /eller skriftlige kilder. Når det gjelder skriftlige kilder vil dette omfatte mest rapporter fra andre etater. I slike tilfeller må utredningene *utøve kildekritikk*. Det er viktig å være oppmerksom på at opplysninger fra tidligere rapporter og journaler ofte er innhentet i en annen sammenheng og for et annet formål enn det som er den aktuelle situasjonen.

En hovedregel er at man ikke bruker andre kilder uten at klienten er helt informert om det og godtar det. Saksbehandleren må sørge for at barnets og dets foresattes framstilling av egen virkelighet kommer fram i referatet. Dette kan sikres på flere måter. I første omgang kan saksbehandleren muntlig gi et sammendrag mot slutten av møtet. På den måten gis det mulighet for deltakerne (partene) å avklare misforståelser. Ulike versjoner av problem, hendelsesforløp eller saksforhold får komme fram.

Kildeopplysninger skal uten unntak henvises til at det skal være mulig å kontrolleres og kunne underkastes kildekritikk som er alfa og omega i en utredning. Det gjelder ikke kun ved innsamling av opplysninger, men også hvordan kilder gjengis: "*Vid återgivning av källa skall stor noggrannhet iakttas och miissvisande, döljande av sammanhäng eller förvrängning får ej ske. Felkällor måste beaktas när saklig grund hävdas. Källkritik kan leda till avisande av anförd saklig grund.*" (Bo Edvardsson, 2003:12).

En hovedregel bør være at opplysninger vedrørende en person skal innhentes fra vedkommende selv. Det er personen selv som til vanlig vet best hvordan situasjonen faktisk er, og hvordan dette oppleves. Opplysningene det dreier seg om er av ulik slag. Det omfatter både fakta og vurderinger. Det kan være alt fra beskrivelser av seg selv, hendelser, handlinger, situasjonen generelt, omgivelsenes reaksjoner, egne forventninger og framtidssønsker. Å se på den som saken gjelder som hovedkilde for den informasjon som utredningen trenger, er i samsvar med yrkesetisk tenkning og prinsipper innen offentlig tjenesteyting (Terum 2003). Grunnlaget for denne prinsipielle etiske holdningen er respekten for den retten klienten/brukeren har til selv å ta avgjørelser (autonomi), akseptering av klientens egenverd og rett til konfidensialitet (personvern). Mer problematisk vil det være når det dreier seg om mindreårige eller umyndige personer.

Klienter kan komme med opplysninger som utfordrer saksbehandleren ideologisk. Saksbehandleren blir satt på prøve. Det gjelder å akseptere den enkeltes *rett til sin versjon av virkeligheten* som skal beskrives og vurderes. En slik grunnleggende rett innebærer ingen forpliktelse til å akseptere klientens moralske verdier.

Rett informasjon?

En grunnleggende forutsetning i saksbehandling er at saksbehandler evner å oppfatte det som sies eller uttales av informanter (Askeland og Molven 2006, Tranøy 2008). Gjengivelsesfeil er en type feil som forekommer ofte i barnevernets journalføring og likeledes i sakkyndiges utredninger (se Kapittel VI):

Far uttaler i samtale med forfatteren, at barnevernet i sine møtereferater mangler evne og vilje til å gjengi hva foreldrene faktisk har uttalt på møtet med barnevernet. Møtereferatene er ikke riktige, ifølge far. Han sier: "*Møtereferatene er alltid mangelfulle på den måten at man blir tillagt sitater eller feilsiteres på en eller flere uttalelser. Første reaksjon er oppgitthet over at etter så mange på-*

pakninger over langt tid er møtereferatene ikke til å kjenne igjen i forhold til de møter som vi tross alt er til stede på.

Samtlige møtereferat fra 14 år tilbake og fram til nå har blitt korrigert fra mor eller far - som oftest begge. Ja, så nær som ett møte, da."

J.T.: "Du hevder at dere er feilsitert. Kan du i så fall gi et eksempel?"

Far: "Skal ta ett eksempel som får meg til å steile. Eksemplet viser at det er lurt å bruke hodet for å tenke med før man rapporterer i veg. Saksbehandler skriver (far viser J.T. notatet fra saksbehandler): "Far belønnet gutten for å møte på skolen. Hver dag fikk Olav (min kommentar: sønnen) en lego-eske og at det er en kjempestor Lego-landsby hos far."

Far: "En lego-eske hver dag, når saksbehandler Ole Fistorp er klar over min situasjon som trygdet. Bare prisen på den slags belønningsgilde er ikke aktuelt med min økonomi og fornuft. Det riktige er 1 eske pr. 14. dag i belønning for å rette på bekymringsmelding fra skole om høyt sykefravær."

Advokat Venil Thiis uttaler følgende om barnevernets rapportering og journalføring: "Bærende for saken er gjerne journalnotater. Side opp og side ned. Detaljerte beskrivelser fra møter med foreldrene, telefonsamtaler med mer. Jeg har selv sett gjengitt hva jeg angivelig skal ha sagt på møter og i telefoner. Det var helt forferdelig, og jeg sluttet etter det i stor grad å snakke med dem i telefonen. Begynte å skrive brev etter møter hvor jeg laget min oppsummering om hva som hadde skjedd. Problemet med at kommunen har lagt flere årsverk i disse subjektive notatene er at beslutningstakere alltid vil ha en tendens til å legge større vekt på det som er skrevet enn det de har hørt under forhandlingsmøtet. (Forfatters utheving.)

I intervju med Adresseavisen uttaler Thiis: "Barnet drukner i dokumenter. Det virker som folk i barnevernet er mer opptatt av å skrive notater på PC'en enn å bli kjent med barnet. De er mest opptatt av å være "important" der de kommer med dokumentkoffertene

sine, og føler seg mer betydningsfulle jo flere papirer de har med seg.”

”De ansatte i barnevernet mener det nettopp er krav til juridisk dokumentasjon som gjør at de må bruke mye tid på dette?” (Adresseavisens kommentar.)

”Det er en myte de selv har skapt. Vi ber ikke om at de skal skrive ubetydelige referater fra telefonsamtaler. Vi vil vite hvordan barnet har det, men denne kunnskapen er ofte helt fraværende. De viser også en svært nedlatende holdning til foreldrene, og de snakker heller med eksperter enn med dem.” (Thiis).

”Hvorfor er det slik?” (Adresseavisen spør.)

”De er en del av det offentlige maktapparatet som gjør at de føler seg prektige og snille, at de jobber i ”det godes tjeneste”, påpeker Venil Thiis. (Adresseavisen 10. desember 2001 - ”Advokat slakter barnevernet”.)

Barnevernets journalføring og rettssikkerhet

Barnevernsjournalene er den viktigste kilde til dårlig rettssikkerhet. Journalspråket preges ofte av negativt tendensiøse påstander, ordvalg av barnas foreldre. Dette gjelder spesielt hvis foreldrene er uenige med barnevernet. Uriktige journalnotater blir som regel stående som endelig faktum. Det eneste foreldre kan gjøre hvis de mener noe er feil, er å be om at deres framstilling vedlegges som eget dokument i sakmappen. Eventuelle faktiske feil i journalnotatene blir ikke rettet opp i selve journalen, og foreldrene har ikke krav på verken å få påpeke mangler eller alternative synspunkter og vurderinger. Dermed blir barnevernets ofte generelle og udokumenterte påstander og framstilling av faktum stående som den virkelighetsbeskrivelse som skal være ”gyldig” som dokumentasjon i fylkesnemnda og rettsinstansene. De mangler som regel kontradiksjon fra foreldre og andre som kunne skapt mer positiv balanse i framstillingen.

Journalnotatene preges ofte av udokumenterte påstander, generelle vendinger og dårlig begrunnede vurderinger og konklusjoner av typen ”etter en samlet vurdering mener barnevernet at det

beste for barnet er omsorgsovertakelse”, mens vurderingsgrunnlag utover dette ofte utelates.

Journalnotatene viser også som regel mangelfull evne til refleksjon og drøfting av de påstander og vurderinger som framsettes. Dermed blir det barnevernet betegnet som ”barnevernfaglige vurderinger” ikke særlig annet enn det folk flest ville kalle ”synsing”. Barnevernet mener at barnevernfaglige vurderinger som baseres på ”synsing” er valide fordi ”synsingen og beslutningen” er basert på erfaring de har tilegnet seg gjennom praksis, såkalt ”taus kunnskap”. ”Taus kunnskap” kan imidlertid ikke overprøves eller predikeres ut fra definerbare kriterier. Dermed ivaretas verken barnets eller foreldrenes rettsikkerhet i måten journalene føres på.

Måten journalene føres på bør endres med fokus på at journalene skal skrives slik at barnas og foreldrenes rettssikkerhet blir best mulig ivaretatt. Mot en slik bakgrunn med mangel på pålitelighet og grundighet er det ikke rart at det forekommer svake begrunnelser og manglende vilje til å hjelpe familier: *”Det er vurdert som lite sannsynlig at dette vil kunne avhjelpes ved videre hjelpetiltak, og videre vurdert er begge barna i en sårbar situasjon for å kunne utvikle alvorlige psykiske lidelser og atferdsproblemer.”*

Saksbehandler påviste ikke hva slags omsorgssvikt barna var utsatt for. Påstanden om at begge barna var i en sårbar situasjon som kunne utvikle alvorlige psykiske lidelser og atferdsproblemer var ikke dokumentert. Saksbehandler beskrev ikke hva som var en sårbar situasjon.

Det barnevernet IKKE skriver om

er de 95 % av virkeligheten i barnas og foreldrenes liv og relasjon som kan være positiv:

Jeg (N.L.) har lest gjennom bunkevis av barnevernsaker og saksdokumenter. Det er lite konstruktiv og oppløftende lesing.

Barnevernets arbeidsmetoder ser ut til å være skremmende enkle.

Alle som ikke er enig med barnevernet og ikke gjør eller sier det barnevernet vil, blir omskrevet på en negativ måte, men de som er enige med barnevernet eller ihvertfall sier og gjør som barnevernet befaler, blir omskrevet i positive vendinger.

Når man leser gjennom hele barnevernsaker er dokumentbunken ofte stor. Og det kan være interessant å lese hvordan en far eller mor som i begynnelsen av dokumentbunken gjør motstand mot barnevernet og som barnevernet følgelig framstiller omtrent som verdens verste person, blir omdefinert til en flott person og god mor eller far, med en gang barnevernet har klart å bryte ned motstanden tilstrekkelig til at denne personen "samarbeider" på barnevernets premisser.

Men med en gang det oppstår litt motstand igjen, så forandrer barnevernet også personkarakteristikkene til å bli negative, og alt foreldrene gjør og sier som barnevernet ikke liker framstilles på en lite flatterende måte.

Sakbehandlerene ser ut til å bli lært opp til hvordan de skal skrive møtereferat og notater slik at det virker som om foreldrene er mindre intelligente personer som mangler gode argumenter hvis de er uenig med barnevernet.

Når jeg (N.L.) leser saksdokumentene i barnevernsaker til foreldre jeg kjenner, ser jeg tydelig hvilken trakassering disse menneskene blir utsatt for. Foreldre jeg kjenner som oppegående og ressursterke, framstilles som om de skulle være helt sprø og ute av stand til å fungere normalt. Dette går igjen i sak etter sak.

Det ene mer trakasserende dokumentet konstrueres etter det andre. Hvis foreldrene derimot prøver å gjøre som barnevernet ønsker, så skrives det noe om at "nå går alt bedre". Mor/far har nå innsett at det barnevernet mener er riktig. Mor/far beskrives nå plutselig som kloke og viser stor selvinnsikt og forståelse for barnets beste. Og hvis det fortsetter slik, kan lille Per/Kari kanskje få utvidet sitt samvær med mor/far noen timer neste år...

Det som aldri ser ut til å falle barnevernet inn, er at barnas foreldre kan ha bedre kjennskap og forståelse for sitt eget barn enn dem selv. Eller at foreldrenes argumenter kan være bedre enn deres.

Hva skjer med foreldrene psykisk når de år etter år bare får dokumenter med negative og tendensiøse beskrivelser av alt ved dem og situasjonen deres? Er ikke dette å anse som direkte trakassering fra det offentlige?

I en slik situasjon er det lett å glemme at barnevernet konstruerer sin egen virkelighet, og at det er virkelighet som egentlig ikke finnes.

Men dette er det viktig å huske på. Den virkeligheten barnevernet konstruerer i sine saksdokumenter finnes ikke. Det er en virkelighet som fylkesnemnda og retten forholder seg til, men som ingen faktisk lever i.

Hvis barnevernet hadde skrevet om den virkeligheten barn og foreldre faktisk lever i, tror jeg saksdokumentene ville sett helt annerledes ut. Da ville det blitt 100 ganger så mange dokumenter, hvorav antagelig omtrent 95 prosent av dem hadde fortalt noe om alt det gode og positive i livet og relasjonen mellom barna og foreldrene deres.

Jeg vil derfor minne alle som er involert i en barnevernsak om at det kanskje er nettopp alt det som IKKE omskrives i sakspapirene som er den viktigste og mest omfattende delen av barnas og foreldrenes liv, relasjon og virkelighet.

De 95 % vi ikke får lese noe om kan være positive - og ville snudd vårt inntrykk av situasjonen og saken fullstendig på hodet.

Husk dette neste gang du leser eller engasjerer deg i en barnevernsak!

Definisjonsmakten:

"Damned if you do, damned if you don't"

Advokat Thiis oppsummerer følgende om barnevernets definisjonsmakt: *"Alt barnet sier og gjør blir tolket inn i denne konteksten."* Hun utdyper definisjonsmakten slik: *"Hvis barnet ikke vil ha fysisk kontakt er det fordi det har blitt neglisjert. Hvis barnet er ukritisk og vil sitte på alles fang er det fordi de har blitt neglisjert. Atskillelsesproblematikk finns ikke når et barn flytter fra dårlige foreldre til et offentlig godkjent hjem. Hvis barna under knapt tilmålte sam-*

vær med foreldrene er avvisende, blir det oppfattet som at de er likegyldige overfor foreldrene. Er de passive eller hyper blir begge deler oppfattet som bekreftelse på det dårlige samspillet. Om foreldrene sier at barna er helt annerledes overfor dem enn tidligere, blir ikke foreldrene trodd, eller ignorert. Gråter de ved atskillelse er man overbærende forståelsesfullt innstilt til det, men foreldre som har problemer med å takle atskillelsen fra barnet selv, blir sett på som dårlige foreldre, mens de som virker uberørt følelsesmessig, enten blir sett på som dyktige og hensynsfulle foreldre eller avflatede personer som ikke er engasjert i barnet sitt."

En mors erfaringer. NOTE 3.

"Jeg har hatt en sak med BV som nå er avsluttet. Jeg sitter med alle dokumentene fra BV som jeg fikk ut med hjelp av fylkesmannen. Jeg har så ufattelig mange bevis på hvordan de lyver, manipulerer, legger seg opp i andre saker og styrer utfallet av voldsanmeldelser, og til og med prøver å fremprovosere sammenbrudd hos meg for å få "rett" i hypotesen deres, innledningsvis om at jeg var "psykisk ustabil, konfliktsøkende, i mental ubalanse, personlighetsforstyrrelse" osv osv. Når ingen kunne bekrefte hypotesen, (lege, sykehus, psykolog) begynte de å bestille bekymringsmeldinger fra hjemmehjelp, skole og "anonym nabo". Ved konfrontasjon med de enkelte har de til slutt innrømmet at barnevernet instruerte dem med innholdet i meldingene. To barn er for resten av livet merket etter denne "saksbehandlingen" - og jeg har bare såvidt begynt å forberede erstatningssøksmål. Dette er rendyrket ondskap, det er ikke bare et råttent eple, men en hel råttten eplekasse!

Man må bare ikke leve i den illusjon om at barnevernet ønsker å hjelpe barn! Det er utopi!"

Barnevernets samarbeidspartnere

Skoler som henviser

En tendens i tiden er at skoler raskt sender bekymringsmelding til barnevernet. Det gjelder tilfeller der skolen selv ikke makter å løse sine samarbeidsproblemer med elevenes foresatte.

Ett eksempel på slik henvisning er (fra en Østlandskommune) en elev som fra 2. til 4. trinn viste tegn på lese- og skrivevansker. Skolen overså dette.

Eleven hadde kamuflert sine problemer. I 5. trinn ble elevens problemer omtalt som lese- og skrivevansker. Lite eller ingenting ble gjort. Eleven fikk ikke tilpasset undervisning. Han fulgte klassens plan i alle fag og fikk samme oppgaver og lekser som de øvrige elevene. Utfordringene ble større med flere og mer omfattende oppgaver og lekser. Eleven ble hengende langt etter klassens gjennomsnitt. Det oppstod konflikt mellom skolen og foreldrene om årsaken til elevens faglige problemer.

Skolen mente foreldrene var årsaken til elevens problemer, fordi de angivelig ikke sørget for at gutten gjorde lekser. Guttens foreldre mente skolen hadde gjort for lite for å lære sønnen å lese og skrive tilfredstillende. Skolen innkalte til et samarbeidsmøte med foresatte, helsesøster og PPT. Foreldrene mente de gjorde så godt de kunne. De uttalte at skolens ledelse hadde gjort for lite for sønnen. Pedagogisk-psykologisk tjeneste tok ikke stilling siden eleven ikke var henvist til PPT for sakkyndig vurdering. Konklusjonen på møtet var at skolens ledelse besluttet å sende bekymringsmelding til barnevernet. Begrunnelsen var at foresatte ikke sørget for at eleven gjorde lekser hjemme. Verken dårlige karakterer eller unna-sluntring fra lekser er grunn nok til å sende melding til barnevernet. Skolens ledelse fraskrev seg sitt ansvar for å sørge for tilpasset opplæring til eleven. Skolen hadde ikke gitt den elevtilpassede undervisningen de hadde plikt til. Grunnlag for bekymringsmeldingen var ikke til stede.

Helsestasjon

En mor forteller: Helsesøster sa til meg i annenhver setning at "dette trenger vi iallefall *IKKE* å melde." Likevel eller kanskje nettopp derfor mottok barnevernet bekymringsmelding grunnet mistanke om manglende samspill mellom meg og min datter på 14 mnd. Jeg fikk høre at det var "manglende empati og lite blikk-kontakt".

Jeg synes det er veldig avslørende at helsestasjonen tenker på barnevernet hele tida, enten de nå "skal melde" eller "ikke melde".

Helsepersonell har også taushetsplikt og ikke kun meldeplikt overfor barneverntjenesten. Unntaket er ved *kvalifisert* mistanke om omsorgssvikt. Det kreves faglig begrunnelse for mistanke om at barnet utsettes for *skadelige* forhold. Det er ikke tilstrekkelig at vedkommende har personlige oppfatninger uten støtte i skrevne retningslinjer. Det skal med andre ord forklares skriftlig hvilke spesifikke observasjoner som blir gjort, og hvordan disse rettferdiggjør brudd på taushetsplikten. Brudd på taushetsplikt skal klages inn til helsetilsynet i fylket etter Helsepersonelloven § 55 - "vurdering av pliktbrudd".

Barnehageansatt skuffet over barnevernet

Må ærlig innrømme at synet på barnevernet har blitt litt dårligere med årene. Jobber i bhg og er med jevne mellomrom i kontakt med bv. Har vel blitt litt skuffet over oppfølgingen. Når du melder, og sitter med følelsen av at det er kun foreldrenes ord som blir trodd, kan du bli fristet til å gi opp iblant. Tror ikke det er ren uvilje fra barnevernet sin side, men de er så overarbeidet at de gjør mye for å få saken fortest mulig unna, og bagatelliserer da gjerne bekymringen. Det kan virke som om det er kun akuttsaker som blir håndtert på en "tilfredstillende" måte. Det er blitt slik at vi nesten vurderer det som barnets beste å ikke melde, for da kan kanskje dialogen til foreldrene forsvinne, samtidig som det ikke blir oppfølging fra barnevernet. Det blir tap i begge ender. Det er da bedre å følge opp tett fra barnehagen sin side.

Siv (www.barnehage.no 11.01.2011 kl. 12:28).

"Det er nesten alltid mor som blir hørt, men barnehagen må bli bedre på å gjøre jobben sin med å varsle Bvt når et barn sliter og det ikke har stabile forhold hjemme. Dere må ta det eksta det medfører, det er deres jobb. Som bestemor har jeg ikke noe jeg skulle ha sagt i barnets favør, verken til barnevernet eller Bhg., pga. at begge disse instansene skylder på taushetsplikta. (For enkelt, mener jeg, når et barn sliter.)"

NN (www.barnehage.no 11.01.2011 kl. 13:58).

Rettsikkerhet og bekymringsmeldinger

Bekymringsmeldinger som sendes fra barnehage, skole og andre instanser har ofte et innhold som svekker rettsikkerheten på samme måte som barnevernet "dokumenterer" i journalføringen. Muligens av frykt for at meldingene bare skal blir henlagt, legger bekymringsmelderne ofte tykt på og får det de angir som bekymringsgrunnlag til å framstå som mer alvorlig enn hva det faktisk er. Bekymringsmeldinger kan ikke korrigeres. De blir ofte brukt for alt de er verdt til å sverte foreldrene i fylkesnemnda og retten. Selv om ikke noe av det som måtte stå i dem er dokumentert, kan de allikevel framlegges og brukes til å mistenkeliggjøre eller gi et generelt dårlig inntrykk av foreldrene.

Med tanke på rettsikkerheten er det også et problem at bekymringsmelderne kan være anonyme og ikke må kunne dokumentere at noe av det de skriver faktisk er sant.

Samfunnsviter **Ole Texmo** beskriver praksis med bekymringsmeldinger som en del av en angiverkultur:

"Angiverkulturen som oppfordrer til anmeldelser og bekymringsmeldinger er et resultat av at faggrupper innen politi, barnevern, PPT, BUP og resten av psykonomsamveldet dyrker en kultur hvor det er viktigere å sysselsette hverandre med saker enn å utrede og løse problemer." (Texmo 2007.)

Oppsummering

Straffeprosessloven inneholder nøye regulerte forskrifter for registrering av informasjon. I barnevernssaker er dette *helt annerledes*. Det mangler helt regler for innhenting, og opplysningene blir ofte nedskrevet uten at det stilles et eneste krav om informasjon. Den enkelte barnevernsarbeider avgjør fritt om samtaler med impliserte tas over telefon eller ved personlig frammøte. I stor grad blir telefon brukt. Man får det saksbehandler skriver ved kontrollspørsmål, ikke lest opp.

Barnevernsaker bygger ofte på *anonyme meldinger*. Disse vil det være *umulig å forsvare seg mot*, fordi man ikke vet hvem kilden er, om kilden er troverdig, om kilden har førstehånds kunnskap, eller bare har hørt mer eller mindre løse rykter, om kilden står i et motsetningsforhold til foresatte osv.

Opplysninger vedrørende en person skal innhentes fra vedkommende. Personen selv må ha mulighet til å kontrollere om saksbehandler har gjengitt riktig.

En hovedregel er at man ikke bruker andre kilder uten at klienten er helt informert om det og godtar det.

Barnevernjournalene gir ensidig negativ og tendensiøs framstilling av virkeligheten. Journalene mangler som regel kontradiksjon fra foreldre og andre som kunne skapt mer positiv balanse i framstillingen.

Journalnotatene skjemmes av udokumenterte påstander, generelle vendinger og dårlig begrunnede vurderinger og konklusjoner av typen "etter en samlet vurdering mener barnevernet at det beste for barnet er omsorgsovertakelse", mens vurderingsgrunnlag utover dette ofte utelates.

Omsorgsovertakelser er et alvorlig inngrep og en stor belastning for både barnet, foreldrene og hele barnets familie og nettverk. Det er derfor svært viktig at validiteten i utredningsarbeidet blir så god som overhodet mulig, og at omsorgsovertakelser ikke brukes som forebyggende tiltak, men kun i situasjoner der alvorlig og irreversible situasjoner med omsorgsvikt er blitt dokumentert.

Kapittel IV

Fylkesnemndas rolle og funksjon

Historikk

Lov om barneverntjenester av 1992 erstattet den tidligere barnevernsloven med kommunalt utvalgte nemnder. De tidligere nemnder hadde en tilkalt dommer, som skulle avgjøre om vilkårene for tvangsvedtak var til stede. Barnevernsnemndene ble erstattet av fylkesnemnd - Fylkesnemnda for sosiale saker, som består av en jurist, to tilkalt sakkyndige medlemmer og to legemedlemmer. Den nye barnevernloven skulle i større grad sette barnas interesser i sentrum, og ivareta rettssikkerheten (Falck og Havik 2000). Ved innføringen av den nye lov om barneverntjenester av 1992 har barnevernets beslutninger i større grad blitt en funksjon av profesjonelle vurderinger, framfor lege og politiske hensyn. Hovedsiktemålet for den nye loven har vært å styrke det juridiske og faglige grunnlaget for avgjørelsene. Lovendringen har betydd at *psykologer* - som representanter for en sentral del av den faglige kunnskapen - er blitt trukket *mer* med i beslutningsprosessen. Sakkyndige psykologer foretar egne undersøkelser og vurderinger basert på sin fagkunnskap når de tar stilling til spørsmålet om tvungen omsorgsovertakelse. Deres vurderinger tillegges betydelig vekt når beslutningene fattes. En undersøkelse av 50 saker om omsorgsovertakelse fremmet for fylkesnemnda i Sør-Trøndelag viser at 84,2 % av sakene ble vedtatt i overensstemmelse med kommunens forslag, som var identisk med oppnevnt psykologs utredning (Iversen, 1998:4). Ut fra et rettssikkerhetssynspunkt er det betenkelig at fylkesnemnda og domstol som beslutningsorgan og barneverntjenesten som part, engasjerer psykologisk sakkyndig. Barnevernet utferdiger mandatet. En slik institusjonell ordning reiser tvil om uavhengigheten til sakkyndige.

Organiseringen og sammensetningen av fylkesnemnda beskrives av juridiske eksperter som et framskritt med hensyn til rettssikkerhet i forhold til barnevernsnemnda:

"Med innføringen av fylkesnemnda som beslutningsorgan i tvangssaker i barnevernet ble initiativfunksjonene delt på to uavhengige organer (...) Hensikten var at det ikke skulle være det samme organ som tok den endelige beslutningen. Erfaringene med barnevernsnemnda viste at beslutningene ofte ble tatt lenge før selve forhandlingsmøtet fant sted. Når fylkesnemnda får en sak inn til avgjørelse vil ingen av nemndsmedlemmene ha kjennskap til saken fra tidligere arbeid med den, slik at nemnda treffer sin avgjørelse kun på bakgrunn av sakens dokumenter og det som kommer fram i forhandlingsmøtet, på samme måte som domstolene." (Kjønstad, 2002:61.)

Sakkyndighetsrollens funksjon i fylkesnemnda og andre rettsinstanser i barnevernsaker er ikke problematisert. Det er for eksempel ikke stilt spørsmål om hva slags relasjoner det er mellom barnevern og sakkyndige. Både retten, fylkesnemnda og barneverntjenesten tar utgangspunkt i det samme utvalg av sakkyndige. De samme sakkyndige psykologer tar vanligvis oppdrag både fra barneverntjenesten og domstolen. I motsetning til den private part, har barneverntjenesten ansvar for å fremme saken for nemnda og følgelig også ansvar for å få den opplyst (7-3).

I praksis er det slik at fylkesnemnda sjelden oppnevner sakkyndige (Havik, 2000:67), og Barne- og familiedepartementet har anbefalt at dette bare bør skje unntaksvis når *"leder finner saken mangelfullt utredet i spørsmål som krever særskilt sakkyndighet"* (Rundskriv av 5. januar 1993 i NOU 1995:23:15). Barneverntjenesten får dermed en annen stilling enn den private part i saker om omsorgovertakelse. Når det gjelder den private parts mulighet til å engasjere sakkyndig, beskrives det av sakkyndige psykologer og myndigheter som en subjektiv mulighet til å styrke egen sak (Reigstad 1994, NOU 1995:23, Backe- Hansen 2003). Spørsmålet er om ikke også barneverntjenesten kan antas å gjøre det samme.

Fylkesnemndas arbeidsmåte

Fylkesnemndas utstrakte bruk av skriftlig materiale i stedet for å bygge på muntlighetsprinsippet, som er helt sentralt i straffesaker og sivilprosessen utenom barnevernssaker, medfører at skriftlige "vitneutsagn" kan bli brukt hemningsløst. Det saksbehandler skriver ned - uansett hvor galt det er referert - blir ofte et viktig bevis i seg selv. Psykolograpportene sammenfaller som regel med barnevernsrapportene. De sakkyndiges utredning bygger i stor grad på barnevernets opplysninger som ofte er annen-, tredje- og fjerdehands opplysninger, og ikke sjelden på anonyme meldinger. Anonyme meldinger vil det være umulig å forsvare seg mot, fordi man ikke vet hvem kilden er. Det blir da ikke spørsmål om kilden er troverdig, om kilden har førstehånds kunnskap, eller bare har hørt mer eller mindre løse rykter, om kilden står i et motsetningsforhold til foresatte, osv. I straffesaker vil opplysninger av denne karakter være helt umulig og ulovlig å bruke.

I rundskriv har Riksadvokaten sterkt advart mot bruk av anonyme kilder, og nevner spesielt at disse ofte er diktret av hevn, misunnelse eller ondskap, og at man gjør rettst i å gå ut fra at dette er tilfelle.

Sakkyndige oppnevnes av barnevernet, uten forutgående kontakt, og fullstendig over hodet på den private part. Ofte benyttes sakkyndige med tilknytning til barnevernet, eller sakkyndige satt opp på lister utarbeidet av barnevernet. Dette kan være sakkyndige som mer eller mindre er økonomisk avhengige av barnevernet, eller med nær tilknytning til barnevernet.

Foreldre som nekter å samarbeide med barneverntjenesten kan få tilbud om oppnevnt psykolog. Et eksempel på et slikt tilbud er følgende brev fra Oslo kommune, Gamle Oslo barneverntjeneste (4/4-2002): "Selv om barneverntjenesten har forstått at du ikke ønsker kontakt, synes vi likevel at du får anledning til å uttale deg samt bli vurdert av en upartisk kilde. Barneverntjenesten vil med dette gi deg tilbud om utredning av psykolog i forhold til din omsorgsevne for Arne. Det blir viktig at du finner en psykolog som føles trygg, hvorpå barneverntjenesten vil betale utgiftene. Vi oppfordrer deg

også til å la deg bistå av en advokat som vil kunne ivareta dine rettigheter." Arnes far svarte ikke på tilbudet fra barnevernet. Far fikk nytt, men kort brev fra barneverntjenesten (3/5-2002): "Det ble på møtet den 29. april avtalt at barneverntjenesten sender en kopi av psykologer som kan utrede din omsorgsevne, hvorpå barneverntjenesten vil betale." Søk i lovdata viste at i listen av psykologer som barnevernet anbefalte til far var det ingen som de siste to år hadde konkludert i sine utredninger mot omsorgsovertakelse. Psykologer som har flere sakkyndige oppdrag i barnevernssaker opptrer ikke sjelden på møter med barnevernet, uten at den private part er til stede, og får svært ensidig informasjon. Slik får man i utgangspunktet negative synspunkter på den private part, før utredningen er påbegynt. Sakkyndige kan dermed bygge på faktisk feil grunnlag. I straffe- og barnefordelingssaker er det selvsagt at det er retten som oppnevner sakkyndige, etter at partene har hatt anledning til å uttale seg. Det ville ha medført ramaskrik om politiet, fordi de satt med økonomiske midler, ensidig skulle kunne oppnevne sakkyndige, eller om den rike part i en barnefordelingssak skulle kunne bestemme dette, fordi den annen part ikke har midler. I barnevernssaker er det barnevernet som har midler og derfor ofte tiltar seg retten til diktatorisk å oppnevne sine sakkyndige.

Barnevernets instilling er oftest en oppramsing av negative opplysninger om de foresatte. Ikke sjelden uttaler barnevernets saksbehandlere seg om de vanskeligste forhold innen medisin, psykologi, pedagogikk og juss med en nesten grenseløs overflatiskhet.

Styringsjuss - prosessanarki

Behandlinga i fylkesnemnda kan karakteriseres som en prosessuell bastard. Advokat Thiis betegner praksisen i Fylkesnemnda som: "Prosessanarki, med en blanding av bevisførsel, lesing av dokumenter, er egentlig skriftlige meningsytringer, skriftlige vitneopptegnelser som igjen blandes med muntlige forklaringer i nemnda." Thiis utdyper systemet slik: "Noen ganger ønsker nemnda de sakkyndige til stede, andre ganger ikke. Noen ganger dukker det plutselig opp

nye opplysninger fra den offentlige part, opplysninger som barnevernet har sittet med lenge, uten å bekjentgjøre dem på forhånd. Det refereres til skriftlige opptegnelser fra anonyme vitner - som ikke sjelden er slarv og rykter - opphøyet til sannhet. I likhet med demokratiske og rettslige prinsipper i Norge er det den som anklager som har bevisbyrden for sine påstander. Det er således galt å legge udokumenterte påstander til grunn som sannheter om den som anklages for å motsi påstanden. Den anklagede skal ikke bevise sin uskyld, det er anklager som skal bevise sine påstander.”

Professor Marianne Skånland har sett nærmere på rettspraksis i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, Strasbourg (Skånland 2004). Hun fant en type saker mellom Tyrkia og kurderne hvor det militære var påtalemyndighet, og hvor Tyrkia ble dømt hver gang kurderne kunne vise at det satt en militær blant dommerne. Menneskerettighetsdomstolen fant da at den tyrkiske domstolen ikke oppfylte folkerettens strenge krav til uavhengighet.

Mye tyder på at norske barnevernssaker representerer en parallell. Det skyldes at det i barnevernssaker benyttes en spesialdomstol som foruten fagdommer og legdommere, også omfatter såkalte sakkyndige dommere. Spørsmålet er om disse oppfyller de kravene folkeretten stiller til uavhengighet. Mange av dem arbeider i barnevernet, og er nære venner eller kolleger med de barnevernarbeiderne som fungerer som påtalemyndighet i denne type saker.

I Norge er folkeretten innarbeidet i lovverket. For å sikre innbyggerne rettferdig behandling heter det derfor i forvaltningsloven § 6, andre avsnitt:

”Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen han har nær personlig tilknytning til.” Politikere som har blitt konfrontert med ovennevnte problemstilling, har derimot reagert stort sett med å se bort fra foreldrenes rettigheter idet de har betraktet de sakkyndige dommerne som nøytrale representanter for barnet. I henhold til folkeretten er det

derimot ikke mulig å tilsidesette den enes rettigheter til fordel for en annens. Dette fremkommer klart av så vel artikkel 29 i verdenserklæringen for menneskerettigheter og artikkel 3, punkt 2 i FN's barnerettskonvensjon: *"Partene påtar seg å sikre barnet det vern og den omsorg som er nødvendig for hans eller hennes trivsel idet hensyn tas til rettighetene og forpliktelsene til hans eller hennes foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som ifølge loven er ansvarlig for ham eller henne ..."*

Hva skjer i nemnda?

Løpet er ofte kjørt i favør av kommunen når en sak om omsorgsovertakelse er berammet i fylkesnemnda.

En del av strategien er ifølge advokat Venil Thiis overkjøring av motparten med journalnotater og referater: *"Der brukes det lang tid på irrelevante ting som opplesing av ubetydelige journalnotater, og foreldrenes advokater kan ikke overkjøre prosessen på noen måte.*

Advokat Thiis oppfordrer skriveføre foreldre til å lage egne referater: *"Alle skriveføre foreldre bør oppfordres til å lage sine egne referater fra dag en når de har med Bv å gjøre, men dette er jo vanskelig å gjennomføre i en situasjon hvor foreldre har mer enn nok med å overleve fra dag til dag i en anstrengt situasjon."*

Løpet er ofte kjørt før saken er berammet i fylkesnemnda. Thiis viser til at *"barnevernet kan innkalle klient til møte med advokat før forslag om undersøkelse er sendt og få opplyst at virkeligheten kanskje ser helt annerledes ut enn den de baserer seg på. Ofte bygger barnevernets forslag på gammel eller ikke oppdatert informasjon og generelle fraseaktige vurderinger uten forankring i det individuelle tilfellet."*

Nye opplysninger endrer sjelden saken.

Advokat Thiis kommenterer rollen til kommuneadvokaten: *"Ikke sjelden blir kommuneadvokaten enda mer standhaftig. De er ansatt av kommunen og har som regel en svært sterk offentlig identi-*

fikasjon. De føler et slags ansvar for å forsvare barnevernsetaten og lærer også etter hvert at det er lett å få støtte for dårlige prosjekter og at dommerne også har tankegangen om at den vårherre har satt til å stille med forsvar av de små barn, har han også gitt forstand. Jeg har sett mange velmenende nikk fra dommere til den reneste svada og mange gjentakelser av tilsvarende svada i de avgjørelser som tas.”

Faglig bløff?

Ved hjelp av en dokumentbunke lages inntrykk av en slags faglighet, basert på angivelige grundige vurderinger av hva som er ”barnets beste”. Overordnet alt er den etablerte forestillingen om at kommunen ivaretar barnet. Alle tiltak som barnevernet som faglig instans har gjort er for barnets beste.

Advokat Venil Thiis beskriver prosessen slik:

”Man smiler overbærende over mors/fars advokat som har den meget viktige oppgaven å ”ivareta mor og far” oppi ”alt dette vanskelige” som oppstår for dem når Bv blir nødt til å utføre sin plikt om å ivareta barnet i strid med det som er foreldrenes ønsker. Denne forestillingen om egen rolle er så dypt forankret hos dem at de ikke er i stand til å forstå at mors/fars advokat faktisk personlig kan mene at Bv handler i strid med hva som er best for barnet. Dette er jo samtidig en veldig effektiv måte å avvæpne foreldrenes advokat på. En annen hersketeknikk er at barnets far og mor fratras navnet sitt ved at de systematisk blir kalt far og mor i ubestemt form, aldri mammaen til Petter eller Petters pappa. De blir redusert til en kategori og fratras sin individualitet og tilknytningen til sitt spesifikke barn. Jeg har systematisk forsøkt å la være å skli inn i dette, og har vel neppe klart det konsekvent. Det er vanskelig også når du er bevisst på disse tingene å ikke skli inn i det selv. Min personlige oppfatning for øvrig er at det er direkte ufyselig å kalle moren til et barn ”biologisk mor” eller faren ”biologisk far”. Uansett status etter barnevernloven er foreldrene alltid moren og faren til sitt eget barn.”

Vitneførsel

Thiis: "Det er ikke uvanlig at hovedtyngden av vitneførselen er ansatte i barnevernet som ikke har truffet barnet eller bare møtt barnet helt overfladisk. De ansatte sitter stort sett og forklarer seg om det samme. Saksbehandler gjentar det advokaten har sagt i innledningsforedraget. Det er ofte flere saksbehandlere. Man pulveriserer ansvar ved å henvise til andre. Du kan ikke spørre saksbehandler fra 2008 om det som skjedde i 2005. Hvis du etterspør langsiktige målsettinger, og hvilke vurderinger som lå til grunn for avsluttede hjelpetiltak og lignende, kommer de med byråkratiske henvisninger til andre."

Advokat Thiis uttaler:

"Min erfaring er at kommuneadvokaten bruker å samle alle vitnene forut for forhandlingsmøtet og avholder et felles møte. Dette er etter mine begreper sterkt betenkelig. Man kan nesten merke det i retten når de forklarer seg at de går for et felles standpunkt med en felles begrunnelse. Til tross for alle detaljene om dette og hint i dokumentene blir denne felles vitneførselen ofte generell og fastlåst. Du opplever en lojalitet vitnene imellom i stedet for å oppleve den enkelte fagperson som et selvstendig menneske med egne og nyanserte synspunkter på de kompliserte mellommenneskelige relasjonene som er til behandling.

Jeg vet fra min praksis at kommunalt ansatte som vi har ønsket som vitner, fordi klienten vår har opplevd at de kan ha avvikende synspunkter, blir kjempestressa og avhengig av personlig mot og styrke, enten ender opp med et sterkt og viktig vitneprov i vår klients favør eller så blir de rasende og lager en masse krøll før de eventuelt stiller med en riktignok "sannferdig" forklaring preget av motvilje, og hvor de er så knappe som overhode mulig på alt som går i klientens favør. Dette gjelder alt fra lærere, helsesøstre, førskolelærere og barnehageassistenter og fosterforeldre. Det presset mange skikkelige folk føler er massivt. Ser ikke bort ifra at man blir konfrontert internt med uttalelser som: Tar du virkelig sjansen på hvordan det vil kunne gå med dette barnet hjemme hos foreldrene? Mens ingen av dem som er lojale overfor kommunens plan får spørsmålet:

Tar du virkelig sjansen på at dette barnet skal måtte flytte til fremmede og kanskje flytte fra fosterhjem til fosterhjem til det blir 18 år?"

Rett til å bli hørt

I 2004 ble barns rettigheter til å bli hørt styrket. Lov om barneverntjenester og lov om barn og foreldre innførte regelen om at barn over 7 år skal høres i egen sak. (Tidligere 12-års grense). Ordningen er problematisk og kan lett misbrukes av aktører med definisjonsmakt og påvirkningsmuligheter. Det finnes familier der foreldre truer og mishandler sine barn, slik at disse blir satt under utilbørlig press ved å være aktivt med i beslutningsprosessen. Det finnes barn akutt plassert i beredskapshjem/fosterhjem som påvirkes av omgivelsene med føringer fra barnevern om at det ikke er til beste for dem å bo hos sine foreldre. Føringer kan være lovnader og goder som foreldrene ikke har råd til å gi, for eksempel hest. Det finnes tilfeller der enslige foreldre (og ikke enslige) utsettes for expartner som allierer seg med barnevernet og med det påvirker barna til å tie om sine ønsker om å flytte hjem til den part som av barnevernet er anklaget for omsorgssvikt. **Barn har selvsagt rett til å bli hørt. Samtidig har de rett på beskyttelse. Også fra barnevernet. Det er viktig å understreke at barn har behov for tilhørighet og kontinuitet (biologisk prinsipp).** Det er derfor viktig at barnevernet jobber med foreldre og barn parallelt. Det gjelder også barn som er plassert i fosterhjem. Et overordnet mål er tilbakeføring til foreldrene. Det forutsetter at barnevernet legger til rette for samarbeid mellom fosterhjem og foreldre.

Advokat Thiis kommenterer praksis slik: *"Egentlig skal barnet etter mitt syn høres på et langt tidligere tidspunkt i prosessen. Formuleringen i Barnekonvensjonens art. 3 og i barnevernloven tilsier at de skal høres ved alle avgjørelser av stor betydning for barnet. Behandling av omsorgsovertakelse i nemnda kommer et godt stykke ut i prosessen flere måneder etter at avgjørelsen om at kommunen ønsker overtakelse er tatt. Det er først rett før behandling i nemnda at barnet blir hørt. Ca. 50 % av overtakelsene starter med*

akuttvedtak (oftest ubegrunnet og lovstridig). I denne prosessen er det ingen som sørger for høring av barnet. Barnevernet vil hevde at høring er umulig fordi vedtaket er akutt. Men siden de bryter loven, og tar barna ved akuttvedtak uten at vilkårene er til stede, har de egentlig god tid til å høre barnet også forut for akuttvedtak. Vedtaket skal jo også bare opprettholdes så lenge det er grunnlag for det, og det burde være fullt mulig å høre barnet dagen derpå om det ble tatt i en akutt situasjon. Bakgrunnen for at barnevernet aldri gjør det er jo selvsagt at de vet at barna normalt vil hjem nesten uansett. Det er jo ikke alltid realiserbart og forsvarlig at barnet kan komme hjem, hvis situasjonen virkelig var akutt. Men en samtale med barnet på dette tidspunkt for å minimalisere skadevirkningene og undersøke muligheten for hvor barnet selv vil være hvis de ikke kan dra hjem, burde vært gjennomført i alle akuttsakene. Loven krever at inngrepet ikke skal være mer omfattende eller belastende enn nødvendig, og det er lagt opp til at det beste er å oppnå enighet med foreldrene om midlertidig plassering hos noen barna kjenner, som familie eller nære venner. Men i denne situasjonen er barnevernet vanligvis opp-tatt av å få barnet inn i den offentlige sfære, og siden de vet at barnet vil protestere på det fremmede og bli tatt vekk fra foreldrene, så gir de blaffen i å innhente barnets standpunkt eller for øvrig betrakte barnet som et selvstendig individ i prosessen.

I nemnda og retten er det vanlig at beredskapsforeldre forklarer seg om hvor medtatt og fortvilt barnet var da det kom: "barnet må jo over tid ha hatt det ille hos sine foreldre" og så forteller de hvor glad barnet etter hvert er over å bo hos dem: "sannelig er det bra at barnet ble berget ut og over i den offentlige herligheten."

Oppsummering

Når saken bringes inn for Fylkesnemnda, er det alvorligste rettssikkerhetsproblemet at i fylkesnemnda kreves ingen bevisføring, kun en bevisframlegging.

Dette betyr i praksis at partene kan si hva de vil og framlegge

den dokumentasjon de ønsker. Barnevernet utnytter denne ordningen i fullt monn, mens den private parts advokat ofte overrumples av mangelen på bevisføring. Udokumenterte påstander legges til grunn som sannheter, om den som anklages motsier påstanden. Den anklagede skal ikke bevise sin uskyld, det er anklager som skal bevise sine påstander.

Barnevernet vet hvordan de skal bygge opp sakene for å vinne i nemnda. Det er i praksis fritt fram for barnevernet å framlegge påstander og "bevis" som de selv vet ikke ville vært holdbare i retten, fordi nemnda ikke vil undersøke gyldigheten av bevisene som framlegges.

Barnevernet pleier å føre et stort antall lojale vitner (for eksempel fosterforeldre, helsesøster) som ofte mer eller mindre er instruert av barnevernet. Fylkesnemndsleder lar barnevernets nøkkelvitner som regel snakke lenge uten å stille kritiske spørsmål.

Barnevernet kommer som regel mer til orde enn den private part. En kort kontradiksjon samles opp til slutt med henvisning til at tidsskjema må holdes.

risdiksjoner oppstå ved at det offentlige delegerer ansvar (Ramsøy og Kjølørød 1986). Etterspørsel etter sakkyndig bistand i barnevernsakene har utvidet jurisdiksjon for sakkyndige psykologer. Dette faller også sammen med samfunnets tendens til å anbefale profesjonell bistand i forhold til løsning av mellommenneskelige problemer. Innen barnevernet kan profesjonaliseringen ses på som et svar på sterk faglige kritikk av barnevernet i media (Ericsson 1994, Falck 2000).

Et vesentlig formål med den nye barnevernloven var nettopp å styrke barnevernets legitimitet gjennom å styrke det juridiske og faglige grunnlaget for beslutningene. Et viktig bidrag til det var psykologer som sakkyndige. På grunnlag av formelle retningslinjer hjemlet i loven og særskilt barnevernets faglige kompetanse skulle psykologers vurdering av "barnets beste" sikre riktige løsninger. Selv om abstrakt psykologisk kunnskap legitimerer profesjonalitet og sakkyndighet er det ikke gitt at den praktiske utøvelsen av det profesjonelle skjønnet i sakkyndighetsarbeid ene og alene bygger på fagkunnskap. Særtrekk på beslutningsprosessen i barnevernet sannsynliggjør at psykologers vurderinger i den enkelte sak kan være påvirket av faktorer som ikke har uttalt legitim plass i deres vurderinger. Det er allerede blant annet påvist at fylkesnemndsordningen tillegger barnevernet en rolle som premissleverandør i forhold til mandat for sakkyndig oppdrag.

Psykologisk sakkyndige som kommer til konklusjoner som strider mot barnevernets oppfatning engasjeres sjelden av barnevernet på nytt. Videre kan man i sak A i en kommune møte en psykolog som sakkyndig utreder, som så i sak B neste uke sitter som meddommer i fylkesnemnda hvor den samme kommune er den ene part. Psykologers vurderinger tillegges betydelig vekt når de opptrer som sakkyndige i barnevernssaker. Deres vurderinger har ofte avgjørende innvirkning på utfallet av hver enkelt beslutning. FOSAP (Forum for sakkyndige psykologer) har ideologisk hegemoni når det gjelder hva som kan og bør defineres som omsorgssvikt. FOSAP-psykologene synes langt på veg å ha oppnådd en autonomi som sakkyndige. Det betyr blant annet en egen frihet og selvstendighet til selv å kontrollere sitt arbeids innhold. Denne friheten er rettfærdiggjort ut fra deres

profesjonsstatus. Deres vurderinger er styrt av en form for kunnskap som skiller seg fra lekfolks tanke- og forståelsesmåter. Dette er for esoterisk og diffust for menigmann å begripe eller ta del i. Dawes (1994:139) uttaler at *offentlig godkjenning av psykologer gir ingen garanti for faglig kvalitet*. Grunnen er at det ikke er noen kontroll av anvendte teorier og metoders vitenskapelighet. Den skolering som kreves er ikke nødvendigvis i noe som er vitenskapelig valid, eller noe som fungerer, eller noe som ikke er skadelig. Det hele dreier seg om at en lærer meningene til noen med høy status i feltet. Derfor vil offentlig godkjenning først og fremst beskytte profesjonen selv, framfor å beskytte offentligheten slik den angivelig skal gjøre. Konsekvensen blir at man som godkjent psykolog utgir seg for å være "ekspert" på alt som er "psykologi" og at det kan forsterke mangelen på å erkjenne og uttrykke det man *ikke* vet.

Robyn Dawes bok *House of Cards* (1994) er en skarp kritikk av psykologers mandat i samfunnet. Den grunnleggende kritikken er særlig rettet mot psykologers sakkyndighetsrolle i rettsvesenet. Dawes mener rettsvesenet låner psykologenes skinn av troverdighet til å legitimere beslutninger. Autoriteter med lang klinisk erfaring er falske, mener Dawes. Han påviser at profesjonelle klinikere egner seg svært lite til å forstå og forutsi enkeltindividers atferd. Dawes viser til nærmere 90 kvalitativt ulike klinikers skjønsmessige vurderinger, og finner en nesten entydig tendens til at mekaniske prosedyrer for å kombinere informasjon er overlegen psykologers vurderingsevne. Dawes dokumenterer at lang erfaring ikke bedrer treffsikkerheten i vurderingene. En grunn til dette mener han er mangelfull tilbakemelding på arbeidet, i den forstand at det tar lang tid før en vet hvordan det eksempelvis går med barna på sikt.

Flere forhold peker seg ut som kan forklare utvidelsen av psykologenes myndighetsområde fra begynnelsen av 1990-tallet. Blant disse er:

(1) Forskyvning av problemfokus i barnevernet; en dreining fra "ytre" til "indre" problemer. Tradisjonelt har barnevernsfeltet vært et praktisk orientert handlings- og forvaltningsområde som har vært opptatt av sosial og materiell nød. Følgelig har det vært et om-

sen av fylkesnemnda som avgjørelsesorgan i saker vedrørende omsorgsovertakelse ført til at de mer direkte har blitt trukket inn i beslutningsprosessen ved at de som fagkyndige medlemmer i fylkesnemnda er med på å ta beslutningene. Parallelt har bruken av sakkyndige i saksforberedelsen økt etter den nye barnevernloven, hvilket igjen har gitt psykologene stor uformell makt i barnevernssaker (Backe-Hansen 1992 og 1994, Grinde 1997, Hassel 1997).

Det kan konkluderes med at psykologer har oppnådd kulturell kontroll innenfor barnevernets fagområde. Et annet område hvor psykologene har fått utvidet sin lisens i samfunnet er psykisk helsevern. Forskrift (1. januar 2001) i Lov om psykisk helsevern (1.juli 1999) gir hjemmel for spesialister i klinisk psykologi til å stå som faglig ansvarlige for vedtak etter loven. Det betyr at psykologer har fått del i ansvar som hittil har tilligget leger (spesialister i psykiatri). Det betyr at psykologer kan stå som ansvarlige for innleggelse, tvungne og frivillige, i psykiatriske institusjoner. Psykologer er bærende av en faglig delkultur. Deres selvaktelse og identitet er knyttet til det å kunne utøve faget i samsvar med profesjonelle standarder innenfor denne delkulturen (Aubert 1976:293). Som psykologer danner de et faglig fellesskap, med opprettelsen av Forum for sakkyndige psykologer i 1994 (FOSAP) og autorisasjonsordninger som et godt eksempel. Psykologene i FOSAP innehar en spesiell rolle som sakkyndige i barnevernssaker (og barnefordelingssaker) og utgjør en spesiell delkultur). Av Norges ca. 6.500 utøvende psykologer står ca. 250 oppført i departementets register for sakkyndige i barne- og familiesaker. Et eksempel på en mektig gruppe psykologer er en gruppe innad i FOSAP, bestående av følgende 11 medlemmer: Elisabeth Backe-Hansen, Terje Galtung, Turid Vogt Grinde, Kjell Hagen, Karen Hassel, Otto Heramb, Arne Holtet, Katrin Koch, Fredrikke Lynum, Anne Poulsson og Knut Rønbeck. Disse 11 har utarbeidet et notat (Backe-Hansen 2002) til departementet angående "Vurderingsgrunnlaget i alvorlige barnevernssaker". Blant "Gruppas konklusjoner" kan siteres følgende: "For sterke hensyn til det biologiske prinsippet i de alvorligste sakene? Det er gruppas oppfatning at det biologiske prinsippet får for stor vekt i forhold til barnas beste i noen av

de alvorligste sakene, på tross av formuleringene i Lov om barnevern-tjenester § 4-1. Vi vil derfor anbefale at adgangen til å kunne la det biologiske prinsippet vike i enkeltsaker presiseres ytterligere i denne paragrafen."

FOSAP-psykologenes tilråding bryter med barnevernlovens intensjoner. I lovforarbeidet til barnevernsloven av 1992 uttales følgende: *"Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldrene selv sørger for sine barn. Selv om det påvises svikt hos foreldrene i deres forhold til barn - kanskje problemer av alvorlig karakter - er utgangspunktet derfor at problemene primært bør søkes bedret ved hjelpetiltak. Et annet utgangspunkt ville bryte radikalt med de rådende normer i dag."* (NOU 1985:18:157). Ot.prp.nr.44 (1991-92) bygger på denne tankegangen, men understreker videre: *"Utvalget presiserer at dette i seg selv ikke betyr en nedprioritering av barnas interesser og legger vekt på de sterke bånd som eksisterer mellom barn og foreldre"* (NOU 1985:18:41).

Raundalen-utvalget 2012

"Utviklingsfremmende tilknytning" viktigere enn det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp bygger på en grunnleggende forståelse av at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre. Barnevernloven slår imidlertid fast at "barnets beste" skal være avgjørende. Det betyr at barnets grunnleggende behov for beskyttelse og omsorg må vektlegges framfor foreldrenes rettigheter og oppvekst i biologisk familie (Kilde: Norsk Psykologforening). Forum for sakkyndige psykologer - FOSAPs uttalelse i 2002 innebærer klar innsnevring av det biologiske prinsipp.

Raundalen-utvalgets utredning NOU 2012:5 *"Bedre beskyttelse av barns utvikling"*, foreslår et nytt prinsipp definert som *"utviklingsfremmende tilknytning"* som i realiteten viderefører FOSAPs forslag i 2002. Terskelen for omsorgsovertakelse vurderes i forhold til tre hovedfaktorer:

- Om tilknytningskvaliteten mellom omsorgspersonene og barnet er utviklingsstøttende eller ikke.
- Alvorlighetsgrad og stabilitet i omsorgssvikt (forsømmelser, manglende behandling eller opplæring, mishandling eller overgrep).
- Om omsorgspersonenes egenskaper (psykisk utviklingshemning, psykisk sykdom, rus) er av varig karakter eller forbigående karakter.

Utvalgets anbefalinger om innføring av utviklingsfremmende tilknytning vil bidra til flere omsorgsovertakelser. Målet er å redusere antall barn som lever under utviklingshemmende omsorgsbetingelser. Dette kan skje enten ved at foreldrene blir i bedre stand til å skape et utviklingsfremmende oppvekstmiljø eller at det blir flere omsorgstiltak eller plasseringer utenfor hjemmet i fosterhjem eller institusjon.

Utvalget foreslår også liberalisering av adopsjonsregler. Det foreslås at det for spedbarn fra null til 18 måneder tas stilling til adopsjon ikke seinere enn ett år etter plassering. For små barn mellom 18 måneder til fire år skal det tas stilling til adopsjon senest to år etter fosterhjems plassering. Utvalget foreslår en begrensning av samvær for biologiske foreldre og barn. Det skal bli vanskeligere å fremme sak for økt samvær.

Bedre rettssikkerhet med den barnesakkyndige kommisjon?

Den barnesakkyndige kommisjon ble i 2010 opprettet for å overprøve sakkyndiges utredninger.

Kommisjonen består av spesialister i klinisk psykologi (muligens også psykiatere) som mangler utredningsmetodisk kompetanse for å kunne overprøve sakkyndige utredninger. Kommisjonsmedlemmene har selv jobbet som sakkyndige og skal kanskje gjøre det igjen senere. De er formelt sett ikke bedre kvalifisert for denne oppgaven enn de sakkyndige selv. Dermed blir jobben den barnesakkyndige kommisjon gjør mer en fagfelle vurdering, enn en overprøving.

Miljøet er heller ikke større enn at de fleste som sitter i kommisjonen, kjenner mange av de sakkyndige de skal overprøve utredningen til. Tette bånd eksisterer. De er kolleger, tidligere kolleger, sjefer, venner osv. De sakkyndiges skjønsmessige vurderinger er ikke gjenstand for overprøving. Her kommer igjen den erfaringsbaserte tause kunnskapen inn i bildet, som en faktor som svekker rettssikkerheten. Dermed blir kritikken den barnesakkyndige kommisjon framsetter, stort sett begrenset til å påse at visse formaliteter er oppfylt, mens en grundig overprøving av faktorer som kan svekke utredningenes validitet ikke foretas.

For å bedre rettssikkerheten, bør medlemmene i den barnesakkyndige kommisjon skiftes ut med andre samfunnsvitere med spesialkompetanse på utredningsarbeid og ingen lojalitet til barnevernet eller det sakkyndige psykologmiljøet. En slik sammensetning av kommisjonen, vil kunne legge til rette for en mer reell overprøving og dermed bedre rettssikkerheten for barn og foreldre i utredningsarbeidet.

Forholdet mellom juss og psykologi: samforstand

Ole Texmo oppsummerer forholdet mellom psykologi og juss slik:

"Jurister og psykologer kommer sjelden i profesjonskamp. Deres samforstand skriver seg fra en felles interesse i å tilpasse behovet for immunitet i forhold til barnevernets vedtak og avgjørelser. Eller som en av barnevernets mest lojale fagpersoner, psykolog Elisabeth Bache-Hansen uttrykker: "konstruere en virkelighet som rettferdiggjør det valgte beslutningsalternativet". Kart og terreng snus på hodet. Jurister er eksperter på å tilrettelegge og administrere forskyvninger og omforeninger. Det er ingen tilfeldighet at "status quo" er den mest virksomme faktor i mange saker. Psykologenes

Kapittel VI

Metodebruk i sakkyndige utredninger

Hva er god faglig standard på sakkyndige rapporter?

Barne- og Likestillingsdepartementets definisjon på god faglig standard på sakkyndige rapporter i barnevernsaker er: "En sakkyndig utredning skal gi en barnefaglig vurdering av hva som på kort og lang sikt vil gi barnet en forsvarlig omsorg, eller faglig vurdering av andre spesifiserte tema. Den sakkyndige skal gi oppdrags-giver og parter et faglig perspektiv og dermed bidra til at saken blir tilstrekkelig opplyst i forbindelse med de vurderinger og beslutninger som skal fattes vedrørende barnet." (BLD, 2012:7.)

Definisjonen avspeiler praksis. En utredning er "barnefaglig" der vurderinger skal gjelde barnets framtidige utvikling og utsikter. BLDs definisjon berører ikke grunnlaget for en undersøkelse/ utredning - metodebruk som skal sikre mest mulig pålitelighet og gyldighet - der feilkilder og kildekritikk er vesentlige spørsmål. Barnefaglig vurdering er av liten verdi om det empiriske grunnlaget er ugyldig og upålitelig.

Barne- og Likestillingsdepartementets (BLDs) Retningslinjer for sakkyndig arbeid i barnevernsaker for barneverntjenesten, fylkesnemnda og domstolen (BLD 2012) inneholder lite om utredningsmetodikk. Kapittel 5 omtaler sakkyndighetsarbeid. Det omfatter 4 sider som dreier seg mest om hva slags type informasjon den sakkyndige rapporten bør inneholde. Intet er opplyst om feilkilder og kildekritikk.

Utvalg og kilder

Utvalget består av 61 saker. Alle var prøvet i fylkesnemnda. Sakene er fra tidsrommet februar år 2000 til mai 2012. Det ble fattet vedtak om omsorgsovertakelse i alle sakene bortsett fra to. 7 saker er fra tidsrommet januar 2010 til mai 2012 hvorav en (1) ikke endte med omsorgsovertakelse.

Av de 61 sakene ble 37 seinere behandlet i Tingretten og 12 i lagmannsretten. NOTE 4.

Spørsmål om utvalget er representativt for foreldre som fratas omsorgen for sine barn er ikke det vesentligste her, men å kunne si noe generelt om sakkyndiges utredningspraksis.

Felles for de sakkyndige rapportene bortsett fra fem rapporter er at *kildegrunnlaget* baseres primært på barnevernets dokumenter og informanter fra offentlig hjelpeapparat.

De undersøkte informanter er neglisjert. Informanter som arbeidsgivere, kolleger, naboer, slekt som ofte kan gi et annet bilde av foreldrenes omsorgsevne/omsorgskompetanse er nesten fraværende i intervjuutvalget. Enkelte mandat er utformet med bestemte føringer for hva sakkyndige bør eller må bygge sin undersøkelse på. Det gjelder i 18 av de 61 sakene. Et eksempel er: "Utredningen bør inneholde samtale med BUP og kommunelege dr. N.N."

Et annet eksempel er følgende sluttformulering i mandatet: "Sakkyndige må vurdere om tilbakeføring vil skape store problemer for M., grunnet barnets behov for forutsigbarhet og trygghet."

Å følge en slik oppfordring innebærer favorisering av eksisterende plassering (Status quo). Ikke uventet konkluderte sakkyndige med: "Den sakkyndige vil anta at M. har en sterk og for ham svært viktig tilknytning til miljøet han er i nå. Det vil bety en svært sterk belastning på ham om han skulle trekkes ut av dette miljøet og over til et helt annet som representeres av foreldrene i et urbant miljø på...." Gutten var plassert i en utkantkommune og ble der.

Dokumentasjon på omsorgssvikt

9 utredninger manglet helt beskrivelser og vurderinger av omsorgssvikt. Det manglet konkret påvisning av hvilke belastninger barna utsettes for som gjør at det defineres som omsorgssvikt. To utredninger fokuserte på hvilke behov barna trenger å få tilfredsstilt og hvilke ressurser som finnes hos barna og deres familie med nettverk.

Beskrivelse av foreldre

37 utredninger inneholder beskrivelser av psykiske personlighetsavvik hos foreldrene (personlighetsforstyrrelser, asosiale trekk, ego-svake, narsissistiske, psykopatiske). I tillegg var konklusjonen i 4 utredninger basert på beskrivelser av kognitive vansker - moderat/lettere utviklingshemming primært.

Intelligenstesten WAIS var hovedkilden i disse utredningene. Patologiske beskrivelser var et av hovedpremissene for fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse i 29 saker. Påvisninger av psykisk sykdom/lidelse etter standardiserte kriterier manglet i 14 utredninger. Forsøk på alternative forklaringer og fokus på kontekstuelle sammenhenger manglet i 27 utredninger. I forsøk på å beskrive personpatologi manglet undersøkelse av opplysninger/ observasjonsdata fra ulike kontekster.

Hovedkilden var referanse til psykolog/psykiater. Kun i 5 tilfeller hadde disse satt en psykiatrisk diagnose. Rapportene er for øvrig preget av mangelfull undersøkelse basert på omsorgskompetanse basert på observasjonsdata.

Alternative tolkninger?

38 sakkyndige utredninger inneholder ingen begrunnelse for hvorfor opplysninger fra vitner til biologiske foreldre ikke er tatt med. Dette gjelder tilgjengelig informasjon fra naboer, kolleger og arbeidsgivere som kunne ha vært innhentet på grunnlag av samtale og intervju. Et eksempel på vesentlig informasjon er andres beskri-

Barnet på 6 år svarer: "Jeg vil være her."

At intervjusituasjonen og spørsmålstillingen kunne påvirke svaret til barnet, syntes uproblematisk for den sakkyndige.

Et annet eksempel er mangel på presisjon og spesifisering med hensyn til intervjusetting og spørsmålstilling: "Det skal opplyses at gutten har sagt til sakkyndige at han vil bo hos mamma. Andre uttalelser fra gutten tyder på at han vil bli boende i fosterhjemmet."

I retten "Frarådet den sakkyndige en tilbakeføring til moren." Gutten er nå myndig og bor hos mora si. Han hevder at han alltid har villet flytte hjem.

"Jeg bader alene"

Far var mistenkt av barnevernet for "erotisk eksponering" overfor sin fem år gamle datter.

Barnevernet hadde fått vite ("hørt") fra barnehagen at jenta hadde fortalt til barn og ansatte at pappaen hennes "viste tissefantene" hjemme.

Utskrift av sakkyndiges utspørring gir innblikk i den voksnes framgangsmåte overfor barnet. Utskriften bygger på sakkyndiges video-opptak framvist i Tingretten.

"Sakk.: "Når du bader i badekaret, kan du fortelle litt om det, hvordan det foregår?"

Jenta: "Jeg bader alene."

Sakk.: "Du bare alene?"

Jenta: "Ja."

Sakk.: "Hender det at du bader sammen med noen i badekaret til mamma og pappa?"

Jenta: "Nei. Jeg bader bare med leker oppi badekaret."

Sakk.: "Er det ingen andre enn deg i badekaret?"

Barnet: "Jo, lekene mine."

Sakk.: "Er det noe annet enn lekene dine? Du har fortalt at det er noe spesielt med pappa?"

Jenta: "Nei - vet ikke."

Sakk.: "Du har sagt noen ting, når du bader, eller når du er i badekaret, så hender det at også pappa er i badekaret?"

Sakkyndige antyder som gitt at far og datter er sammen i badekaret. Bakgrunnen for spørålet er at jenta angivelig fortalte i barnhagen at hun hadde sett farens "tissefant."

Sakkyndige godtar ikke barnets svar og legger inn et spørsmål som gir føring på at hun ikke bader alene, til tross for at hun klart og tydelig uttalte "Jeg bader alene."

Sakkyndige har ikke tilpasset intervjuet barnets kognitive nivå. Barn kan lett tilpasse sine svar til hva de tror voksne forventer. Barn har sin egen logikk. Barn i 4-5 årsalderen tenker konkret operasjonelt. Tenkningen er sentrert om det som er her og nå. Barn på dette alderstrinn har ikke evne til generell abstraksjon. De mangler forståelse av kausalsammenhenger.

Enkelte intervjuer er påviselig gjennomført med stor grad av overstyring av barnet med bruk av ledende spørsmål, manipulasjon og gjentakelser. Vi kan ikke vite hvordan utspørringen har vært i de fleste tilfeller utvalg av de 61 utredningene. Kun et fåtall (8) av utredningene har gjengitt spørsmålsstillingen til barnet.

Forholdet til intervjueren er klart utslagsgivende ved intervju av barn. Barn merker godt om intervjueren har en ekte interesse for det - og for hva det sier. Den voksne intervjueren kan lett overstyre barnet i intervjuet. Barnet kan her reagere på ulike måter. En uønsket reaksjon er at barnet går inn i *overidentifikasjon* med intervjueren. Det kan lett bli et for nært forhold til barnet under intervjuet. Det kan føre til at barnet strekker seg langt med å svare slik det tror intervjueren vil ha det. I denne konteksten må man være åpen for at barnet kanskje følte en lojalitet i situasjonen og overfor fosterforeldrene. Barn kan lett tilpasse sine svar til hva de tror voksne forventer.

Framstillinger av foreldre (biologiske foreldre)

Hvordan presenteres foreldrene av de psykologisk sakkyndige? Hvordan omtales biologiske foreldre og fosterforeldre? I 46 av 61 tilfeller beskrives biologiske foreldre negativt. Et eksempel er

følgende utsagn: "Far opptar for eksempel hele spisebordet med sine hobbyaktiviteter og det er svært uryddig og til dels skittent i huset."

Den sakkyndige observerte dette kun kort tid (15 min iflg. biologiske foreldre). Ifølge foreldre og naboer var det vanlig at barna deltok i hobbyarbeidet som var bygging av modellfly. Den sakkyndige hadde ikke undersøkt dette.

Språklig forskjellsbehandling i beskrivelse av samspill mellom foreldre og barn forekommer i 27 utredninger. Biologiske foreldre er ikke adekvate sammen med barna. Forholdet mellom foreldre og barn beskrives finurlig. Et eksempel på hvorledes språklig manipulasjon kan gi et tendensiøst bilde er følgende: "Det var bare da far og barna holdt på med Nabbi-perler, at de satt rolig sammen uten spesielle konflikter. Far og Kristian holdt lenge på å blåse opp ballonger sammen (...) Både Tea og Kristian har stort behov for stimulering, språklig og kognitivt. Foreldrene synes i liten grad å stimulere barna. Under siste samvær holdt de lenge på med vedsaging. (J.T.s understreking.) Jeg opplevde at det skjedde lite stimulering. Det virker som om barna i stor grad må ta initiativet selv til kontakt. De voksne snakker til dem, men lite med dem."

Fosterforeldre leker med barna. Biologiske foreldre gjør det ikke. De "holder på" med ting. Vedsaging oppleves som lite stimulerende. Det er ikke vurdert ulike kvaliteter ved samvær mellom barn og voksne. Stimulering omfatter mer enn direkte verbal kontakt. Dessuten bør det tilføyes at å sage ved forutsetter kommunikasjon og samhandling siden far og sønn sammen brukte en og samme sag.

En annen framstilling er observasjoner som angivelig skal vise foreldres inkompetanse i situasjoner de ikke mestrer, som for eksempel å sette grenser for barna: "Jeg opplevde stor forskjell på Tores atferd hjemme og i fosterhjemmet. Spesielt under første hjemmebesøk var han svært urolig. Han sprang rundt og hoppet opp i stolen og sengene på barnerommet. Han hørte ikke på tilsnakk." Eksemplet gjelder samværssituasjon der barna etter å ha vært atskilt fra sine foreldre i nærmere 3 måneder, fikk være sammen med sine foreldre. Konsekvenser av atskillelse drøftes ikke. Observatørens nærvær i samværet mellom barn og foreldre er heller ikke diskutert.

En systematisk forskjell i de sakkyndiges utredninger er ulik beskrivelse av fosterforeldre og biologiske foreldre. Denne forskjellen er tydelig med hensyn til omsorgskvaliteter: *"Foreldrene synes ikke å være i stand til å skape den struktur og forutsigbarhet som barna trenger for å utvikle seg optimalt. Resultatet av dette er at de blir mer urolige enn de er i fosterhjemmet."* Denne beskrivelsen fant sted rett etter plasseringen i fosterhjemmet. Sakkyndige tok ikke høyde for at barnas uro kunne være en følge av barnets atskillelse fra foreldrene sine.

Et gjennomgående trekk i utredningene er tendensiøse framstillinger av foreldre. Et eksempel er hva mor Anne gjennomgikk. I sakkyndiges rapport refereres ukritisk til barnevernets rapport: *"Det bygget seg etter hvert opp konflikter med barnehagen. Per ble tatt ut av barnehagen etter 1 mnd."* Utsagnet står løsrevet uten opplysning om videre sammenheng. I stedet gjentar den sakkyndige psykolog at mor var konfliktskaper ved å uttale i neste avsnitt: *"Her bygget det seg igjen opp store konflikter."*

Ifølge mor var barnehagetilbudet til Per direkte uforsvarlig. Dette opplyste hun sakkyndige psykolog om. Mors opplysning var ikke gjengitt i rapporten. Psykologen undersøkte ikke om det var flere foreldre som valgte å ta ut barna fra barnehagen grunnet sanitære forhold. Mor kontaktet også den sakkyndige psykologen om at hun ikke var alene om sin misnøye med barnehagen. Det gjorde hun under psykologens arbeid med utredningen. Barnehagen ble imidlertid stengt før rettsforhandlingene. Ingen av disse faktiske saksopplysninger ble av psykologen belyst i saken for fylkesnemnda, verken muntlig eller skriftlig.

Mors anmeldelse av husbråk ble framstilt slik av den sakkyndige psykolog: *"Her bygget det seg igjen opp store konflikter. Mor fikk etter en tid egen leilighet i Ekornvegen. Hun opplevde at hun ikke fikk fred for naboen. Hun opplevde at de forfulgte henne og ville ødelegge for henne. Hun anmeldte dem til politiet i (...)"*

Den sakkyndige psykolog beskriver anmeldelsen som utslag av overdreven mistenksomhet. Ifølge mor hadde naboen et alvorlig rusproblem. Hun ble redd for sin sønn. Mor benekter at hun har uttalt

at hun følte seg forfulgt, men erkjenner at hun fortalte den sakkyndige psykolog at hun var redd for at naboen ville ødelegge for sønnen hennes.

Den sakkyndige psykolog fastslo at mor led av en psykose - det vil si at hun hadde realitetsbrist, vrangforestillinger og manglende sykdomsinnsikt. Hovedkilden til framstillingen av mor som psykotisk person var basert på intervju med spesialist i klinisk psykologi. Kilden er her *annenhånds* siden referansen til spesialisten ikke er gjengivelse fra uttalelser fra han selv, men fra sakkyndige som gir sitt eget referat fra samtale med spesialisten:

"N.N. har opplevd henne som (...) Han opplever henne klart som paranoid (...) N.N. opplever at hennes realitetsbrist (...)" Disse spekulasjoner gjentas i utredningen i avslutning før konklusjon, der det heter:

"ut fra egne samtaler med mor, opplysninger i saksdokumenter og samtale med psykolog N.N., vurderes N.N. (forfatterens kommentar: dvs. mor) i dag til å lide av alvorlig paranoia. Denne paranoiaen har utviklet seg gjennom lengre tid, dette gjør prosessen mindre gunstig (...) Den sakkyndige legger videre til:

"Rent diagnostisk kan hørselshallusinasjoner tyde på en utvikling i mer schizofren retning. Etter gjeldende diagnoseliste for psykiske lidelser I CD-10 nytter man vanligvis ikke paranoia-diagnosen når hørselshallusinasjonene blir mer fremtredende. Det er da mer aktuelt å vurdere former for schizofreni."

Den sakkyndige redegjorde ikke for diagnosegrunnlaget. Det er ikke redegjort for påvisning av realitetsbrist, vrangforestillinger, manglende sykdomsinnsikt og funksjonssvikt. Intet symptom er isolert sett nok kvalifikasjonsgrunnlag for en bestemt psykosed diagnose. De viktigste kriterier for en diagnose er forstyrrelser i realitetsoppfatning og innsikt (se for eksempel Retterstøl 1999).

Begrepsavklaring

Mangel på redegjørelse for bruk av sentrale begreper er registrert i 37 utredninger. Begrepene gjentas flere ganger i en og samme utredning. Slike gjentakelser kan føre til at begrepene blir tatt for gitt som en sannhet eller et faktum. Begrepet omsorg er et eksempel på et slikt begrep. Omsorgsbegrepet kan forstås svært ulikt (Alvsvåg og Gjengedal 2000). Barns og voksnes tilsynelatende like atferdsmønstre kan ha svært ulike konsekvenser for barna og familien som helhet. Når det for eksempel påstås at "Far har ingen innlevelsesevne", "far ser ikke behovene til barna og ønsker ikke å gå inn i det heller", så blir det nødvendig å spørre: I forhold til hva? I hvilke sammenhenger og i hvilket omfang? Hvilke konsekvenser får dette for barna?

Kildekritikk

Manglende kildekritikk forekom i 52 av de 61 utredningene. En vesentlig mangel var at sakkyndige tok opplysningene fra barnevernets rapporter som korrekte.

Konklusjoner i 18 sakkyndige utredninger henviser til barnevernets annenhåndsopplysninger. Et av tilfellene gjaldt falske opplysninger om fars seksuelle trakassering på arbeidsplassen.

I 35 sakkyndige utredninger forekom opplysninger basert på sladder og rykter - "bekymringsmeldinger". Et eksempel er blanding av upåviselige påstander og sladder:

"Britt Bakken, samboer til fars søskenbarn, har observert at mor har klemt hånden til Tea rundt en kaktus. Når barnet puttet fingrene i munnen, tok hun fingrene i munnen og bet. Hun observerte at barna hadde blåmerker. Mor skal også ha kløpet barna så de begynte å gråte. Slektninger til far har også opplyst at hun skal ha knipset et av barna på munnen fordi det lente munnen inntil bordet. (...) Det kom det inn en anonym melding om at mor hadde slått Tea i ansiktet på badestranden for en tid siden. Det var også mye roping og kjefing fra foreldrene på begge barna."

Mor benekter i intervju med forfatteren at hun skal ha kløpet og knipset barna. Mor påstår videre at kaktusepisoden gjaldt et uhell

der Tea selv av nysgjerrighet hadde tatt borti en kaktus og stukket seg. Mors opplysninger kan verken bekreftes eller avkreftes fra andre kilder. Det hører med til alminnelig saklighet at ulike parters oppfatninger og framstillinger av hendelsesforløp opplyses. Det er ikke gjort i dette tilfelle og heller ikke i 24 andre saker. Kildekritikk overfor barnevernets informanter er ikke utøvet. Opplysninger basert på intervju med advokat om biologiske foreldre viser at fars familie var svært negativ til barnas mor. Sakkyndig psykolog har ikke vurdert bakenforliggende grunner (motiv) til den informasjonen som ble gitt til barnevernet.

Det er vanlig i utredningene å referere til det som angivelig er opplyst fra andre instanser:

"Flere instanser har påpekt at det virker som om foreldrene mangler forståelse for barns behov og problemer." I slike tilfeller vises det først og fremst til BVs rapporter som igjen direkte og indirekte refererte til BUP og PPT. Et av eksemplene gjaldt en mindre-årig gutt midlertidig plassert på et barnehjem. Den sakkyndige psykolog innleder sin utredning slik:

"Undertegnede har hatt samtaler med personalet ved N.N. barnehjem og tatt del i personalets vurderinger og refleksjoner. Sakkyndige finner at gutten har hatt stor framgang i funksjon både sosialt og emosjonelt etter at han kom til barnehjemmet." Det ble ikke konkretisert i utredningen hva framgangen hadde vært, bare opplyst at gutten var "grei", men ikke noe om hva han hadde gjort. I 29 utredninger var det ikke tilfredsstillende samsvar mellom opplysning fra barnevernet i henvisningen til BUP og PPT og den opprinnelige tekst i rapportene til BUP og PPT.

Kontekst

Vesentlig mangel på opplysninger fra situasjoner i forhold til personbeskrivelser forekom i 37 utredninger. Denne dekontekstualisering dreier seg om å beskrive og tillegge en person bestemte egenskaper eller karaktertrekk ut fra enkelstående hendelser. Å karakterisere en person som aggressiv (aggressiv person) er usaklig dersom samme person er registrert som aggressiv i noen få tilfeller og ikke

aggressiv i mange andre typer situasjoner. Dekontekstualisering kan også forekomme når sakkyndige tar deler av en tekst eller handling ut av sin sammenheng og dermed hindrer leseren i å forstå sammenhengene. Dette gjør det umulig for domstoler og andre å vite hva som ligger bak et utsagn eller en handling. Slik dekontekstualisering er i realiteten uakseptabel både etisk og faglig. Denne type feil gjør rapportene verdiløse som faglige dokumenter.

Et utsagn er alltid situasjonsbetinget. Dersom situasjonene/konteksten skrelles vekk, kan beskrivelsen få en forvrengt mening for leseren. Dekontekstualisert informasjon kan lede til feilaktige tolkninger og vurderinger. En type dekontekstualisering gjaldt bruk av tilgjengelig informasjon fra Barnevernets rapporter (i tillegg mangel på kildekritikk). I en av disse utredningene ble det vist til en barnevernsrapport som uttalte følgende: *"Mor lot ofte gutten sitte et par timer alene."* Barnevernets kilde var helsesøsters rapport. I den står følgende: *"Mor sier at det er bedre at han er der inne (forfatters kommentar: lekegrind) enn at han skader seg. Han er der bare når jeg holder på med noe som kan være farlig for han, eller når jeg vasker eller dusjer."*

I helsesøsters rapport heter det videre: *"Så sier hun at han er i lekegrind, for det har jeg anbefalt. Jeg sier at det er lurt å ha lekegrind i spedbarnsalderen, men ikke nå. Jeg spør om hun tror det er bra for han og hun svarer: "Det er bedre at han er der enn at han skader seg. Han er der bare når jeg holder på med noe som kan være farlig for han, eller når jeg vasker eller dusjer."*

Uttalelsen om at barnet var overlatt til seg selv var hentet fra en diskusjon mellom mor og helsesøster om bruk av lekegrind. I helsesøsters rapport opplyses om at gutten kunne være i lekegrind opptil et par timer i løpet av en dag, men at han ikke var i lekegrinden sammenhengende et par timer. I rettssaken uttalte kommuneadvokaten med referanse til sakkyndig rapport at barnet ble overlatt til seg selv flere timer hver dag. Påstanden var urimelig sett i forhold til opplysninger fra samtalen mellom mor og helsesøster som er nedfelt i helsesøsters rapport.

Situasjonsfaktorer

I 49 av 61 utredninger fokuseres det mer enn en gang på at problemer ensidig er forårsaket av mangler og feil hos barn og foreldre. Kun 8 psykologisk sakkyndige rapporter inneholder vurderinger av barns fungering i forhold til ulike sosiale kontekster.

49 rapporter er beheftet med *attribusjonsfeil* - en grunnleggende feil som er beslektet med dekontekstualisering.

Attribusjonsfeil er en kognitiv forvrengning der situasjonsbetinget atferd generaliseres til personlige egenskaper (Heider 1958). Attribusjonsfeil innebærer at sosial kontekst neglisjeres når en persons atferd observeres. Et eksempel er *Bård* og spørsmålet om hans negative atferd på barnevernsinstitusjon. Bårds protester og negative atferd ble forklart som følge av hans vanskelige personlighet ("utagerende atferd", "personlighetsforstyrrelse"). Analyse av problematferd knyttes ikke til samspill mellom institusjonstilværelse og personlighetstrekk. Et annet eksempel gjelder observasjonssituasjon og bakgrunn for denne. Den sakkyndige beskriver foreldres reaksjon på barns uakseptable atferd:

"Foreldre grensesetter barna ved verbalt tilsnakk, men følger ikke opp med praktiske tiltak. Når barna likevel ikke hører etter, kan de bli sinte og gripe inn fysisk. Både mor og far kan bruke høy stemme når barna ikke hører etter og bli svært irritert. Det er forståelig at foreldre blir irritert når barna ikke hører etter. Tea og Kristian synes imidlertid å trenge mye tettere oppfølging og grensesetting enn det foreldrene tilbyr."

Det er ikke gjort rede for om dette er en vanlig situasjon eller ikke. Den sakkyndige opplyser ikke om konteksten til observasjonene. Kanskje barna trodde det var foreldrenes skyld. Det er ikke vurdert hvordan barna reagerte på at en fremmed person (den sakkyndige) var til stede.

Riktig gjengivelse?

(1) Kilder og informanter riktig gjengitt? (Siteringer.)

I en av de sakkyndige utredningene uttales blant annet: "De anonyme meldingene mener mor er hevnaksjoner, og hun forstår ikke at barnevernet er bekymret, og sier at de lyver." I barnevernets notater er opplysningene av en noe annen karakter. I disse notater heter det: "Mor sier igjen at hun ikke forstår at barnevernet kan være bekymret når ingen fra BV har kontaktet henne på 2 1/2 mnd. Mor sier igjen at hun vil vite hva BV er bekymret for. Saksbehandler sier at BV bl.a. er bekymret for guttens utvikling hva gjelder språk og begrepsforståelse. Mor sier at det er blitt mye bedre siden han begynte i barnehagen." Spørsmålet om bekymring får en annen betydning sett i forhold til at BV ikke hadde kontaktet mor på 2 1/2 måned og at bekymringen først og fremst gjaldt språk og begrepsforståelse - og ikke nødvendigvis omsorgssvikt.

I en annen sakkyndig utredning var spørsmålet mors kognitive vansker. Sakkyndige forsøkte å bekrefte sin antakelse med å vise til mors "meget svake resultater" fra grunnskolen. Dette ble definert som "generelle lærevansker" som betyr det samme som evnemessig svikt eller kognitiv svikt. Sakkyndig psykologs metode var å undersøke om karakterene på ungdomsskolen var reelle. Han intervjuer lærerne. En forutsetning for en slik undersøkelse er at informantene blir gjengitt korrekt. Det avgjørende "bevis" var om karakteren NG i matematikk skriftlig eksamen var reell:

"Klasseforstander sier at hun fikk NG til eksamen etter at han som eksaminator hadde måttet "legge opp" til henne." Utsagnet til rettsoppnevnt sakkyndig er meningsløst siden mora fullførte skriftlig eksamen på ordinært vis. Det betydde at hun ikke hadde rett på tilrettelegging. Mor mottok ikke spesialundervisning og var aldri henvist til pedagogisk-psykologisk tjeneste for vurdering av behov for spesialundervisning. Klasseforstander (kontaktlærer) benektet at han hadde uttalt det som sakkyndige påstod han hadde sagt, som angivelig var gjengitt i sakkyndiges utredning.

(2) Faktafeil basert på fravær av dokumentasjon

I en sakkyndig utredning framstilles far som familiens hakkekylling: "I epikrisen fra Blakstad sykehus datert 25.11.03 fremgår det at han har hatt en vanskelig oppvekst med problematisk forhold til begge foreldrene, og at han mener å ha vært familiens hakkekylling."

Det riktige er ifølge far at han rett etter avtjent militærtjeneste i en kort periode var uten jobb og at han da selv opplevde at han var til byrde i denne perioden. Far benekter at han opplevde seg som "hakkekylling", men at han følte at han i denne perioden (ca. halvt år) var til bry for sine foreldre.

I en annen sak påstod sakkyndige at far hadde "flere ganger havnet i konflikt med overordnede og at han mente å ha blitt mobbet på flere arbeidsplasser. Han sa seg opp etter ett års ansettelse i en stilling pga. "turbulens og konflikter". Det fremgår annet sted at han er anmeldt for seksuell trakassering på arbeidsplassen, jfr. Barnevernets møtereferat 07.01.10."

Det er avkrefet av politiet at far er anmeldt for seksuell trakassering. Det foreligger ingen dokumentasjon på at far flere ganger var i konflikt med overordnede. Sakkyndige skrev i sin rapport at far "er politianmeldt for å ha mishandlet en samboer".

Kilden var møtereferat fra barnevernet. Opplysningen er gjengitt i flere andre dokumenter. Opprinnelsen til politianmeldelsen stammet fra saksbehandler. I møtereferatet var ordlyden: "mente at far var anmeldt for mishandling av tidligere samboer".

Påstanden om mishandling er avkrefet hos politiet.

Sakkyndige undersøkte ikke informasjonen han hadde mottok av barnevernet.

(3) Framstillinger

Tendensiøsitet er beslektet med gjengivelsesfeil. Forskjellen er at leseren nesten umerkelig overser at saksbeskrivelsen kan være skjevt framstilt. Sakkyndige kan ut fra fordommer i saken lete etter det som man ønsker eller forventer å finne. En slik forventning kan styre utvelgelsen av informasjon på en skjev måte. Det kan gjelde

innhenting av informasjon fra egne undersøkelser som intervjuer og observasjoner eller tilgjengelig datamateriale fra andre etater, for eksempel barne- og ungdomspsykiatri (BUP) og pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT).

Det følgende eksempel er hentet fra sakkyndig beskrivelse av foreldre som inkompetente omsorgsgivere for sine barn:

"Dr. Sara Larsen har opplevd mor som veldig oppfarende verbalt overfor barna. Hun har nærmest glefset til dem. Når hun har spurt om barnas utviklingstrinn, har hun hatt perspektivet hos seg selv. Sara Larsen opplever far som mer deltakende og mer observerende i forhold til barna. Det virker som han gjør sitt beste."

Denne samme legen har i intervju med forfatteren bekreftet at hun uttalte til sakkyndige at mor opptrådte "oppfarende overfor barna," men presiserer at dette fant sted på legekontoret og at hun hadde uttalt følgende til sakkyndige: "Gutten var forkjølet og sliten. Mor beklaget seg over at hun hadde lite overskudd. Saken med barnevernet og utredning hadde tatt på." Legen er uenig i den sakkyndiges framstilling. Hun hadde opplyst at far var mer aktiv i lek med barna, men ikke at mor var "indifferent til barna.". Legen understreker at "mor var nærværende på andre måter" og at barnas utviklingsnivå ikke var et tema, men at de snakket om ulike behov for de to barna. "De var derfor langt mer urolige hjemme enn i fosterhjemmet. Det var bare da far og barna holdt på med Nabbi-perler, at de satt rolig sammen uten spesielle konflikter."

Psykologer som har flere sakkyndig-oppdrag i barnevernssaker, opptre ikke sjelden på møter med barnevernet uten at den private part er til stede, og får svært ensidig informasjon. Slik får man i utgangspunktet negative synspunkter på den private part før utredningen er påbegynt, og sakkyndige kan dermed bygge på faktisk galt grunnlag.

Ett slikt tilfelle dreier seg om sakkyndiges beskrivelse av far basert på barnevernets rapporter og notater uten kildegransking:

"Flere steder i dokumentene fremgår det at far har opptrådt grenseløst og krenkende med grov og upassende språkbruk ovenfor flere kvinner, og at han oppfattes som seksfiksert, jfr. Barnevernets

notat av 16.11.09, andre avsnitt; bekymringsmelding datert 11.01.10, side 2,3; og møtereferat datert 07.01.10; og barnevernets enkeltnotat 12.01.10, siste avnitt. Opplysninger om dette finnes også i andre dokumenter.”

Sakkyndige vurderte ikke i hvilken sammenheng fars såkalte grenseoverskridende atferd overfor voksne kvinner var framsatt og hvilken betydning dette skulle ha for fars omsorgsevne for små barn. Sakkyndige undersøkte ikke om fars uformelle stil utspant seg i en kontekst der såkalt seksfiksert språkbruk var en del av humoristisk sjargong. Far hadde blant annet uttalt (til J.T.), at for kvinner over 50 var litt sexpress et frynsegode.

Oppsummering

Undersøkelsene av metodebruk i 61 saker vedrørende omsorgsovertakelse viser flere typer metodiske feil. 37 av de 61 utredningene var basert på barnevernets rapporter. Mange utredninger er klart tendensiøse i framstillinger av biologiske foreldre. Fosterforeldre beskrives gjennomgående med positive karaktertrekk. Biologiske foreldre tilskrives overveiende negative egenskaper. Det gjelder også aktiviteter. Fosterforeldre leker med barna. Biologiske foreldre gjør det ikke.

37 av de 61 utredningene bygget på barnevernets rapporter som var beheftet med annenhånds og tredjehånds kilder. Informasjonen fra barnevernet var ikke kildekritisk undersøkt. De fleste av disse utredningene bygger på upålitelig og feilaktig informasjon om foreldre og barn.

De fleste utredningene mangler metodisk kontroll av observasjoner, tester og tolkning av utsagn med hensyn til pålitelighet og gyldighet.

Over halvparten av utredningene (38 av 61) mangler opplysninger om framgangsmåte og vurdering av feilkilder ved observasjoner av samspill mellom foreldre og barn.

Det er også en vesentlig mangel på relevante situasjonstyper for omsorgsbehov hos barn i alderen 2-3 år. For eksempel mangler

ofte en typisk "kjedelig" stellesituasjon som kan si mye om foreldrenes omsorgsevne. En konsekvens blir at sakkyndige bommer på vurdering av omsorgsevne. Sakkyndiges utredninger mangler gyldighet (validitet) da den ikke er rettet mot hva småbarn trenger av omsorg.

Edvardssons eksempel og Hassels "objektivitet"

Mangel på metodisk kritisk kontroll av observasjoner, tester og tolkning av utsagn med hensyn til pålitelighet og gyldighet er et gjennomgående mønster i de fleste av utredningene. Dette mønster er påfallende likt det Bo Edvardsson fant da han vitnet i en norsk barnevernssak, "Adele-saken" i 2001 (Borgarting lagmannsrett - saken gikk for åpne dører). Edvardsson hadde undersøkt en rekke sakkyndige utredninger fra flere av Norges fremste sakkyndige tilknyttet FOSAP (Forum for sakkyndige psykologer). Disse rapporter fikk i sin tid en skjebnesvanger konsekvens for en mor som ble fratatt sitt barn på et grunnlag som menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg senere fant rettsstridig (Johansen vs Norway). I Edvardssons gjennomgang av rapportene til norske sakkyndige ("*Sammanfatning beträffande sakkunnigyttrande med flera frågeställningar i fallet Adele Johansen, 23.05.00*"), oppsummerte Edvardsson blant annet følgende:

"För bedömning av moderns psykiska tillstånd krävs ett allsidigt, helhetsorienterat bedömningsamtal. Det framgår inte att något sådant samtal skulle ha ägt rum och någon helhetsredovisning sker i vart fall inte.

För bedömning av behandlingsbehov krävs et bedömningsamtal enligt föregående punkt - något sådant har inte redovisats. Det hävdas att psykologen har vid ett tillfälle observerat moderen och (sonen) på psykologens kontor samtidigt som han skal ha samtalat med moderen och sonen. Dette torde vara en rätt onaturlig observationssituation. Något annat observatonstillfälle redovisas inte. Inte håller redovisas några observationer från tilfallet på kontoret. Inte håller redovisas något om observationsmetodiken, så dess tillförlitlighet kan bedömas.

Källredovisning och källkritik kring de anförda uppgifterna oppviser stora brister. Exempelvis kan inte oppgifter anses tillförlitliga när de inte redovisas med kontrollerbar källa. Moderen anklages för att inte ha förmått samarbeta med hjälpende myndigheter, men den andra möjligheten att hjälpende myndigheter inte förmått samarbeta med moderen övervägs inte alls."

Bo Edvardssons analyse av psykolog-uttalelser i svenske barnevernsaker ("Misbruk av psykodynamisk teori" i Lennart Hane: *Rättvisan och psykologin*, Contra Förlag, Stockholm 1993), viser at tilfeldig synsinger, selvmotsigelser, uklar og upresis språkbruk, feilaktig og ugyldig bruk av teori, ulogiske resonnement og mangel på mothypoteser var regelen snarere enn unntaket.

Kliniske psykologers manglende kompetanse i utredningsmetodikk avspeiles hos et av medlemmene i gruppen av Forum for sakkyndige psykologer (FOSAP), Karen Hassel. Hun gjør rede for "Sakkyndige i barnevernssaker" i boka "Barnevern og omsorgsovertakelse" (Tjomsland 1997). Hassel uttaler blant annet om barnevernets tilgjengelige informasjon: "Den sakkyndige får vanligvis tilsendt alle sakspapirene. Av og til kommer det innsigelser mot at den sakkyndige er innsatt i saken når han/hun møter. Det henvises da til at den sakkyndige skal være uhildet. Til dette kan det sies at kjennskap til de faktiske opplysningene i saken, både mht. saksgang og om ulike forhold, er nødvendig for at den sakkyndige skal kunne planlegge sitt arbeid og ikke gjøre unødvendig dobbeltarbeid. Å ikke la seg påvirke av en bestemt forståelsesform, en måte å vurdere saken på, er nettopp ett av kravene man må stille en som oppnevnes som sakkyndig." (Hassel, 1997: 193.)

Slik Hassel uttrykker seg om den tilgjengelige informasjon fra barnevernet: "kjennskap til de faktiske forhold, er nødvendig for at den sakkyndige skal kunne planlegge sitt arbeid og ikke gjøre unødvendig dobbeltarbeid", er det rimelig å oppfatte hennes utsagn som at barnevernets informasjon er uproblematiske. De er såkalt positivt gitte - objektive med hensyn til "ulike forhold".

Hassel framstiller det slik at barnevernets rapportering og vurderinger er en positivt gitt objektiv størrelse. Med andre ord be-

skrivelser av "faktiske forhold". Hun utelukker det fenomen at ulike aktører er i ulik posisjon og kan ha forskjellige interesser og at beskrivelsen av virkeligheten er en sosial konstruksjon (Berger og Luckmann 1967).

Kapitel VII

Omsorgsovertakelse og konsekvenser

Kan man vite noe om konsekvenser av omsorgsovertakelse?

Hva skjer med barna? Hva slags utvikling viser barn som er gjenstand for tidlig atskillelse fra sine foreldre? Det er forsket relativt lite på dette tema.

Kvilhaugs bidrag

Sverre Kvilhaugs bok "Atskillelse barn og foreldre" med undertittel "Hva internasjonal forskning sier om sammenheng mellom atskillelse i barndommen og senere fysiske og psykiske lidelser" (Kvilhaug 2005), inneholder gjennomgang av internasjonal forskning som viser at barn som er gjenstand for tidlig adskillelse fra foreldrene, risikerer å utvikle psykiske problemer.

Av forskningsresultatene Kvilhaug viser til er en fra en gruppe forskere i Israel, O. Agid, B. Shapira, J. Zislin, M. Ritsner, B. Hanin, H. Murad, T. Troudart, M. Bloch, U. Heresco-Levy og B. Lerer, presentert i *Molecular Psychiatry* i 1999, og referert bl.a. i *Mental Health Today*. De la fram forskningsresultater vedrørende psykiske forstyrrelser relatert til tidlig tap av foreldre. De nevnte israelske forskerne gjennomførte en analyse av konkrete sykehistorier, en "case control study", hvor omfanget av tidlig tap av foreldre enten ved tidlig død eller ved varig adskillelse før pasienten var 17 år gammel, ble kartlagt hos pasienter med alvorlig depresjon, manisk-depressiv lidelse og schizofreni. Resultatene ble sammenlignet med en gruppe individuelt matchede friske personer.

Undersøkelsen viste at tap av foreldre i barndommen (inntil 17 års alder) var signifikant ($P = 0,001$), økte sannsynligheten for å

NB! utvikle alvorlig depresjon i løpet av voksenlivet. Effekten av adskillelse på annen måte enn ved død var mer slående enn tap som skyldtes død, og det samme gjaldt tap som skjedde før 9-års-alderen, sammenlignet med tap senere i barndom og ungdom. Det ble også funnet signifikant større omfang ved tidlig tap hos de med manisk-depressive lidelser, sammenlignet med kontrollgruppen av friske personer.

Også når det gjaldt schizofreni-pasientene, fant forskerne signifikant forskjell ($P = 0,01$), dvs. at sannsynligheten for at forskjellen skyldtes tilfeldigheter er en prosent, et større omfang ved tidlig tap av foreldre, særlig når adskillelse skjedde før pasienten var 9 år gammel.

Ikke uventet konkluderer Kvilhaug på bakgrunn av denne og mange andre undersøkelser at hvis man ser bort fra alvorlige tilfeller, som når barn blir slått helseløse eller utsatt for incest, er det å ta barna fra foreldrene mer skadelig enn å la barna være hos angivelig dårlige foreldre. Det er verd å merke at de forskningsresultatene Kvilhaug viser til, ikke er blitt imøtegått av norske fagfolk; man har i stedet opptrådt som om de ikke har eksistert.

Et eksempel på hvorledes fagfolk ignorerer eksisterende forskning, gis på side 109-110 i boka: Turid Vogt Grinde utarbeidet i 1993 en kunnskapsstatus for barnevernet på oppdrag fra NORAS (i dag NOVA). Grinde hadde bakgrunn som klinisk psykolog, som byråsjef for barnevernet, senere forsker, først i Sosialdepartementet og så i Barne- og familiedepartementet i ca 15 år. På den tiden hun laget sin kunnskapsstatus, hadde hun kontor ved barnevernets utviklingscenter, men var fortsatt ansatt i departementet. Hun satt med andre ord meget sentralt til i barnevernssammenheng.

Som referansene i "*Atskillelse barn og foreldre*" viser, fantes det på det tidspunktet da Grinde avgav sin kunnskapsstatus, mer enn nok undersøkelser som viste alvorlige skadevirkninger av å fjerne barn fra foreldrene. Til tross for dette uttaler Grinde på side 115 at: "*Det er alminnelig mening at de fleste barna profitterer på å være under omsorg framfor å vokse opp i konfliktfylte hjem og belastede*

miljø, og det vi har av forskning peker også gjennomgående i denne retning.”

Dette uttaler Grinde i en offisiell rapport til tross for omfattende forskning som tilbakeviser dette. Man kan også spørre hva en ”alminnelig mening” har å gjøre i en slik rapport om kunnskapsstatus.

Atskillelsen og barna

Hva kan man vite om hva barna mener?

På dette tidspunkt har de gjerne vært noen måneder i beredskapshjem eller institusjon. De får ikke vite noe om at de på nytt skal flytte til fremmede. Fokus vil gjerne ligge på om de har det bra der de er, og hvis barnet er tilpasningsdyktig vil det gjerne være opptatt av å forsikre andre om at de har det bra, ikke minst overfor foreldrene som de er bekymret for. Sannsynligvis har de fleste barn på dette tidspunktet erfart at foreldrene er hjelpeløse. De har kanskje allerede resignert selv. De er grunnleggende usikre og satser på det som på kort sikt føles tryggest. De barna som er standhaftige på at de vil hjem får jo gjerne problemer med å begrunne det, for det er jo vanskelig for et barn å overbevise om det innlysende, når overmakta ikke bare har bestemt men også gjennomført en flytting som for dem oppfattes som helt merkelig.

Hvorfor tier barnevernet og barneombudet om at tvungne omsorgsovertakelser er en stor belastning for barnet?

Det man videre ofte ser er at dersom foreldrene bringer saken inn for tingretten og får oppnevnt ny sakkyndig, så er det ofte gått et halvt til ett år fra omsorgsovertakelsen fant sted. Barnet er da ofte i ferd med å ”slå seg til ro i fosterhjemmet” og gå over fra reaksjons-

fasen til tilpasningsfasen. Man vil da ofte se at symptombildet hos barnet avtar betydelig i frekvens og styrke. Når barnet utredes i denne fasen, vil diagnosen som settes derfor ofte bli en mindre alvorlig diagnose. Det som av fylkesnemnda før ble definert som "utviklingsforstyrrelse", vil i en utredning i tingretten ofte reduseres til den mindre alvorlige diagnosen "tilknytningforstyrrelse".

Men fremdeles unnlater de sakkyndige psykologene å drøfte problemstillinger omkring symptomer som må antas å ha vært til stede før omsorgsovertakelse, forårsaket av omsorgsvikt fra opprinnelige foreldre, og hvilke symptomer, styrke og frekvens, som må antas å skyldes barnets reaksjon på selve omsorgsovertakelsen, etter omsorgsovertakelsen, eller en eventuell omsorgssvikt i fosterhjemmet?

Denne mangel på validitet svekker de sakkyndiges utredninger og skaper dermed et alvorlig rettssikkerhetsproblem.

Fosterhjemsekspérimentet til Nina Langfeldt og Joar Tranøy

Dette fosterhjemsekspérimentet viser at foreldre som blir fratatt omsorgen av barnevernet i en kommune, kan bli vurdert å ha meget gode omsorgsevner og bli anbefalt som fosterforeldre av Bufetat i en annen kommune. Dette resultatet forsøkes bortforklart med at foreldrene underslo vesentlig informasjon om at en av dem var blitt fratatt omsorgen for eget barn.

Men dersom den eneste måten barnevernet kan vurdere om en forelder har gode nok omsorgsevner til å bli anbefalt som fosterforelder, er ved å framskaffe opplysninger om vedkommende er blitt fratatt omsorgen for egne barn eller ikke, så forteller dette kanskje også noe mer generelt om barnevernets kompetanse (eller mangel på kompetanse) til å vurdere hvem som er gode eller dårlige foreldre, eller hvem som bør få ha og ikke ha omsorgen for egne og andres barn?

Fosterhjemseksperimentet forteller også kanskje noe om at Raundalen-utvalgets initiativ til å øke antall omsorgsovertakelser, for å redusere antallet barn som blir utsatt for en oppvekst i et hjem med omsorgsvikt, kanskje vil føre til absurde tilstander, der det konstrueres et "behov" for så mange fosterhjem at kvalitetsikringen av fosterhjemmene blir satt så lavt at mange av de fosterfamilier som godkjennes blir av "dårligere kvalitet" enn de opprinnelses-familier som barna tas bort fra.

I så fall kan vel omsorgsovertakelse neppe anses å være det beste for barnet? Hvordan har barnevernet tenkt å unngå denne "fella", hvis ikke man finner fram til valide kriterier for å sammenligne kvaliteten på foreldrenes og fosterforeldrenes omsorgsevner?

Fosterfamilien må være vesentlig "bedre omsorgsgivere" enn opprinnelsesfamilien til barnet

Det er altså viktig for ivaretagelse av barnas rettsikkerhet at barnevernet kan dokumentere at fosterfamilien eller institusjonsplansen de kan tilby barnet er vesentlig bedre enn den omsorgen barnet kan få (eventuelt med hjelpetiltak) i sin egen familie.

Siden en omsorgsovertakelse er et meget alvorlig inngrep overfor både barn og foreldre, og Raundalen-utvalget ønsker å gjøre omsorgsovertakelser til et «point of no return», bør det være et absolutt krav at dokumentasjonen på dette punkt framstår som meget valid og nærmest bombesikker. Dette fordi en omsorgsovertakelse nesten alltid er en meget traumatisk opplevelse for de barn (og foreldre) som utsettes for det. Det må tas hensyn til at barn som utsettes for tvungne omsorgsovertakelse ofte bli traumatisert av selve omsorgsovertakelsen

Forskning om atskillelse

Skandinavisk barnevernforskning mangler undersøkelser om betydningen av barns atskillelse fra foreldre. Ett av unntakene er den svenske forskeren Bo Vinnerljungs avhandling "*Fosterbarn som vuxna*" (Vinnerljung 1996). Vinnerljung gir i sin avhandling en gjennomgang av internasjonal barnvernforskning samt egne søskenundersøkelser.

Totalt viste forskningen at barna kom enten dårligere ut ved fosterhjemsplassering eller i beste fall like bra som om de hadde fortsatt å bo hjemme. Undersøkelsene viste at barnet ikke oppnådde gevinst ved å bli skilt fra familien.

Vinnerljung fant at langvarig fosterhjemsplassering ikke var et godt tiltak for barn i utsatte familier. En rimelig tolkning er at den skyldes store påkjenninger barn utsettes for. Tap og sorg følger fjerning fra hjemmet og plassering i fremmed fosterhjem.

Interessant er Michal Bohmans og Sören Sigvardssons forskning (Bohman og Sigvardsson 1980). Deres resultater viser at det var dobbelt så mange tidligere fosterbarn som var registrert som kriminelle eller som rusmisbrukere i 20-30-årsalderen enn hva tilfelle var for de barna som vokste opp i risikohjem. Forskerne fulgte gjennom mange år ca. 600 barn som før de var fylt ett år skulle flyttes fra hjemmene (såkalte risikohjem) og bli adoptert av fremmede. Det viste seg at i løpet av det første året ble 168 adoptert, mens 203 ble fosterbarn og 208 vendte tilbake til sine familier. De tre gruppene ble sammenliknet med hverandre og deres skoleklasser. Hovedfunnet var at fosterbarna hadde dårligere resultater enn både hjemmebarna og kontrollbarna.

Da barna var 1-5 år gamle, var 2-3 ganger flere av fosterbarna og hjemmebarna klassifisert som mistilpasset sammenliknet med kontrollbarna, mens adoptivbarna ikke skilte seg fra kontrollbarna. Derimot hadde adoptivguttene signifikant dårligere resultater enn kontrollbarna i to skolefag og adoptivjentene i ett fag, mens hjemmebarna (guttene) hadde dårligere resultater i tre fag og fosterguttene dårligere resultater i alle sju skolefagene. De hjemmeboende jentene og fosterjentene var dårligere i to fag.

Fosterhjemskampanjen: Bør fattige barn få nye foreldre?

Bør fattige barn få nye foreldre? På Buf-etats eget nettsted fosterhjem.no (Oppdatert pr. 31. august 2011, opplyses det blant annet at pr. 1.1.2011 bodde 9.225 barn og unge i fosterhjem. Flere enn 1.000 nye barn og unge trenger fosterhjem hvert år. Behovet for fosterhjem øker med 10 % hvert år. Det er spesielt behov for flere fosterhjem til ungdom mellom 15 og 17 år. Felles for fosterbarna er at foreldrenes omsorg for en kortere eller lengre periode ikke strekker til i forhold til barnas behov.

Det er sjelden bare ett forhold som gjør at foreldre ikke klarer å gi barna sine god nok omsorg. Vi vet at mange foreldre som mister omsorgen for barna sine har: liten utdanning, usikre arbeidsplasser, dårlig økonomi. Det er velkjent at lav utdanning, arbeidsløshet og dårlig økonomi er indikatorer for fattigdom. Mange er sikkert enige i at det er bedre for barn å vokse opp i hjem uten fattigdomsrelatert problematikk. Men BUF-etats framstilling reiser spørsmålet:

Står vi nå overfor vår tids mest skremmende barnevernspolitiske eksperiment?

Årsakene til fattigdomsrelatert familieproblematikk skal åpenbart forskyves fra politisk til individuelt nivå, og fattigdomsrelatert familieproblematikk blir forklart som sviktende omsorgevner hos foreldrene. (Se mer utfyllende informasjon på fosterhjem.no.)

I stedet for at fattige familier skal få den hjelp de trenger for å komme seg ut av fattigdomsfella, skal barnefattigdommen i Norge i et omfang intet annet land i verden antagelig har sett maken til, avhjelpest ved at fattige foreldre fratras omsorgen for barna sine. Det biologiske prinsipp skal få mindre betydning. Barnas foreldre skal rett og slettes byttes ut med andre foreldre som barnevernet mener er bedre.

Barnefattigdommen skal avhjelpest ved at flere fattige barn skal få vokse opp i fosterhjem med middelklassens levestandard. Politikerne kunne valgt en annen løsning. De kunne valgt å bruke

økonomiske ressurser på å avhjelpe fattigdomsrelaterte problemer i barnas egen familie, slik at flere barn kunne slippe å flytte i fosterhjem. Isteden bruker staten store ressurser på kampanjer for rekruttering av flere fosterforeldre, og tilbyr dem lønn og kostnadsdekning som gir dem en inntekt som fattige aleneforeldre bare kan drømme om.

Etter at vedtak om omsorgsovertakelse er fattet i Fylkesnemnda, legges det ut annonser for barn på BUF-etats nettsted "fosterhjem.no". Det reklameres for barna omtrent på samme måte som søte hundevalper som selges på "finn.no": "Sjarmerende jente 8 år trenger nytt hjem. Lønn etter faste satser." Folk som leser annonsene får et inntrykk av at her kan de få både i pose og sekk. Ved å bli fosterforeldre kan de både tjene gode penger og hjelpe barn som framstilles som om de virkelig trenger omsorgsovertakelse. Men virkeligheten er ofte ikke slik annonsene framstiller den.

Er det etisk forsvarlig å avhjelpe barnefattigdommen ved å plassere barn i fosterhjem? Er omsorgsovertakelser og fosterhjemsplassering til barnas beste på kort og lang sikt? Hadde det ikke vært snillere av politikerne og bedre for både barn og foreldre å avhjelpe fattigdomsrelatert problematikk i barnas egne familier, slik at barna kunne vokse opp med egne foreldre som var glad i akkurat dem fordi de var deres biologiske barn? Er de mennesker som rekrutteres som fosterforeldre bedre egnet som foreldre enn barnas egne foreldre? Hvordan er det for barn å vokse opp i en familie som fører journaler over dem under hele oppveksten og tjener penger på dem? Hvordan er det for barna å vite at "de ville ikke hatt meg, hvis de ikke fikk penger for meg?"

Er det foreldrenes omsorgevner det er noe galt med eller kunne økonomiske støttetiltak til foreldrene i mange tilfeller vært et mer egnet og bedre virkemiddel enn omplassering av barna? Dette er bare noen problemstillinger som burde blitt mye grundigere vurdert.

Litt om barns vanlige reaksjoner på tvungne omsorgsovertakelser og barnevernets forsøk på å tillegge foreldrene skylda

Mange barn forteller at de har mareritt i årevis etter at barnevernet og politiet kom og hentet dem. De forteller om at de gråt og satte seg fysisk til motverge, men at politi dro dem ut av senga og bar dem ut av hjemmet.

Også i situasjoner der omsorgsovertakelsene ikke foregår ved bruk av makt, opplever de fleste barn alvorlige psykiske reaksjoner på omsorgsovertakelsen og alt som følger med den.

Vanlige reaksjoner er sorg, sinne, depresjon, angst og ulike symptomer på dette som kan vare i måneder eller år. Mange forteller om selvmordstanker og noen forsøker å ta livet av seg og noen lykkes.

Hvor mange barn og foreldre som hvert år tar sitt eget liv direkte eller indirekte som konsekvens av tvungne omsorgsovertakelser er ikke kjent. Men dette bør undersøkes nærmere. Barna som utsettes for omsorgsovertakelser gjennomgår de samme reaksjonsfasene som barn (og voksne) som utsettes for andre former for traumer og tap: sjokkfase, reaksjonsfase, tilpasningsfase og nyorienteringsfase.

Det er selvfølgelig barnevernet og de sakkyndige meget godt kjent med. Likevel unnlater både barnevernet og sakkyndige å opplyse fosterforeldre og barnets nye miljø etter omplasseringen, om hva som er vanlige reaksjoner på en omsorgsovertakelse. Dermed tror fosterforeldre, skole og andre som ikke har spesialkunnskap om disse reaksjonsmønstrene, at "barnet var sånn" før omsorgsovertakelsen fant sted.

Dermed fungerer barnets reaksjoner på omsorgsovertakelsen ofte i praksis som en legitimering av barnevernets beslutning om omsorgsovertakelse. "Alle" kan jo forstå at et barn som "er sånn" ikke har det bra. Når fosterforeldre og andre da forledes til å tro at barnet "var slik" før barnevernet fattet beslutning om omsorgsovertakelse, vil jo folk flest tro på at dette barnet må ha vært utsatt for "forferdelige foreldre" og at en omsorgsovertakelse derfor er nød-

vendig og til barnets beste. (Barnevernet unnlater selvfølgelig å opplyse om at barnet er "blitt slik" som reaksjon på omsorgsovertakelsen.)

I reaksjonsfasen, som ofte varer fra sjokkfasen har gitt seg etter en ukes tid og mange måneder framover, vil barnets reaksjoner og symptomer ofte være veldig sterke. Den fasen benytter så barnevernet til å sørge for utredning av barnet.

De sakkyndige som utreder barnets problematikk, vil da ikke være i stand til å skille mellom hva som er barnets problematikk før omsorgsovertakelsen og hva som er tilkommet av problemer og symptomer etter omsorgsovertakelsen, og altså er reaksjoner på omsorgsovertakelsen. De sakkyndige unnlater likevel som regel å gjøre oppmerksom på eller drøfte denne type problemstillinger i utredningene sine. De beskriver "nåtids-opplevelsen" av barnet og diagnostiserer barnet ut fra dette.

Dette fører ofte til at kriteriene for alvorlige diagnoser på barna kan synes oppfylt. En svært vanlig diagnose som settes ved utredninger av barna som er i denne fasen er "utviklingsforstyrrelse". Dette er en meget alvorlig diagnose, som indikerer at barnet må ha blitt utsatt for langvarig og omfattende omsorgssvikt av foreldrene. Denne diagnosen legges så til grunn for beslutning om omsorgsovertakelse i fylkesnemnda. Fylkesnemnda kan ikke overprøve de sakkyndiges diagnoser, og stiller sjelden kritiske spørsmål til innholdet i utredningene.

Når barnevernet gir oppdrag og velger ut sakkyndige blir konklusjonene så og si alltid i samsvar med barnevernets innstilling på omsorgsovertakelse og jeg kjenner ikke til en eneste sak der fylkesnemnda ikke har vektlagt de sakkyndiges konklusjoner.

Hva er en god oppvekst? Alternativet til egne foreldre er sjelden "en ideell fosterfamilie"

I sin iver etter å beskytte barna fra foreldrenes problemer, kan det i mange saker virke som om barnevernet glemmer at alterna-

tivet de har å tilby barna ikke er en ideell og problemfri oppvekst, men en oppvekst i en annen familie som også har sine egne livsproblemer, og i tillegg vil barnet belastes med alle de vanlige belastningene som fosterbarn utsettes for - sorg, savn, lojalitetskonflikter, mangel på tilhørighet, kontroll av barnevernet og å være "en barnevernssak" og et "journalbarn" i hele oppveksten, kanskje stigmatisering, ved å føle seg annerledes, osv.

Et helt annet spørsmål er om en "ideell og problemfri oppvekst" i det hele tatt eksisterer og om dette er noe som bør tilstrebes å gi barna våre?

En god oppvekst er etter min mening (N.L.) en oppvekst med foreldre som evner å forberede barna til å gjøre det beste ut av sine evner og nyttegjøre seg de muligheter for utdanning etc. som samfunnet kan tilby dem, og samtidig gi barna en barndom som de vil ha mange gode minner fra.

Dette betyr ikke at en god oppvekst bør være som en idyllisert amerikansk familiefilm, noe man lett kan få inntrykk av at særlig unge barnevernsansatte ofte mener.

Det vil innebære store variasjoner å definere hva som vil være å anse som en god oppvekst for barn i ulike familier og ulike samfunnslag. Det som anses som god og riktig barneoppdragelse i de høyere samfunnslag er ikke nødvendigvis hensiktsmessig å etterstrebe i lavere sosiale lag av befolkningen. Det vil bli for omfattende å gå nærmere inn på disse problemstillingene her, men mitt inntrykk (N.L.) er at barnevernet generelt mangler kompetanse på kulturelle variasjoner i god barneoppdragelse, både blant etnisk norsk og andre etniske bakgrunner. Barnevernet har også en tendens til å synse og mene veldig mye om barn og barneoppdragelse som de ikke kan begrunne, og viser ofte et fravær av respekt for at foreldre kan være uenige med dem og at det finnes mange veier til en god nok oppvekst.

Kapittel VIII

Hjelpeapparatet og barnevernet

Kapitlet fokuserer på klienters møte og erfaringer med barnevern og andre etater i hjelpeapparatet. Opplysningene bygger på intervju med 9 enslige mødre i 2004 og rapporter fra barnevern, PPT, BUP, sosialkontor og psykologisk sakkyndige. NOTE 5

Familieøkonomien var et knapphetstyranni (Stjernø 1985). Størstedelen av inntektene gikk med til å dekke utgifter til mat og andre nødvendige utgifter til livsopphold.

Mødrenes søknad om stønad til livsopphold ble begynnelsen på en utvikling mot avhengighet til ulike hjelpeinstanser som resulterte i omsorgsovertakelse av barna til fosterhjem/barnehjem (1997-2003).

Saksbehandlerne har ikke villet uttale seg - selv om de er blitt løst fra sin taushetsplikt av sine klienter.

Kontakt med hjelpeapparatet før omsorgsovertakelse

Alle kvinnene hadde søkt sosialkontoret om økonomisk hjelp. Fem mødre var "straffet" for ekstrainntekter. De ble trukket for tilsvarende av sosialkontoret. Denne "byråkratiske logikk" skremte mødrene, fordi dette kom uventet på dem. En av mødrene kommenterte sosialkontorets praksis slik:

"Vi som har lite, skal bli fratatt det lille vi har." Kvinnene ble presset til å selge bolig, innbo og barnas leker. Til forskjell fra vanlige lønsmottakere som får lønn til faste tider er sosialstønad behovsprøvd og noe man må stadig be og søke om. Søknad om slik hjelp blir i stor grad vurdert ut fra skjønn. Ikke sjelden blir søknader avslått eller stønad redusert eller knyttet til bestemte vilkår. En slik praksis skaper avmakt.

Usikkerhet og ydmykelse rammer først og fremst barna. Mødrene vitnet om redsel for barnevernets kontroll og undersøkelse. Bar-

nevernets saksbehandlere fokuserte på *tidligere* rus(mis)bruk og valg av partnere. To av mødrene ble rammet av denne grafsingen i privatliv.

Å søke avlastning, er det lurt?

Tross blandete erfaringer med hjelpeapparatet søkte tre av de ni kvinnene avlastning for barna - i form av støttekontakt og/eller besøkshjem. Fem av de ni familiene fikk tilbud om samtaler med barne- og ungdomspsykiatrisk klinikk (BUP). Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) var involvert i seks av de ni familiene. Sosialtatt og barnevern anklaget samtlige kvinner for *manglende samarbeidsvilje* siden de ikke var positive til tilbudene om hjelpetiltak. Det ble vist til at de til tross for "*ved hjelp av råd, veiledning og økonomisk bistand fra sosialtjenesten*" ikke "*hadde klart å overvinne denne vanskelige livssituasjonen*". På dette grunnlag ble barnevernet koblet inn i saken: "*Sosialtjenesten ber barnevernet dokumentere behov ut fra faglige vurderinger*". Mødrenes kritikk av hjelpetilbud ble oppfattet negativt av barnevernet. Saksbehandler påstod at mødrene "*ikke så barnas behov*". Barnevernets bekymring dannet grunnlag for undersøkelse og sakkyndig utredning av psykolog for Fylkesnemnda. Psykologisk sakkyndige erklærte mødrene som utilstrekkelige omsorgspersoner med merkelapper som "*kognitive vansker*", "*alvorlig personlighetsforstyrrelse*" og "*antisosial personlighetsforstyrrelse*".

Jennys historie

I likhet med de åtte andre kvinnene begynte Jennys klientkarriere da hun søkte om stønad til livsopphold på sosialkontoret. Av hensyn til sønnen Erik ville Jenny bo på samme sted der Erik hadde sine venner og nettverk. Erik var ni år og spilte på et fotballag. Han ville ikke flytte til en annen kant av byen som sosialkontoret foreslo. Jenny ønsket ikke å bo i et område med ansamling av ulike kategorier av klienter. Søknad på stønad til livsopphold ble avslått. Møtet

med sosialkontoret var ifølge Jenny dypt fornedrende: ”De var veldig opptatt av den tiden jeg hadde bodd sammen med Johan, og at jeg hadde røkt hasj. Jeg fikk en sterk følelse av at de brukte dette mot meg. Det at jeg hadde blitt tilbudt støttekontakt av dem og seinere besøkshjem for min sønn hvis jeg flyttet og at jeg avslo disse tilbudene, ble også brukt mot meg da jeg søkte om hjelp til å beholde boligen vår. Alt dette ble trukket fram. Hele tida. Jeg klarte ikke å skjønne hva det hadde med situasjonen i dag å gjøre. *Det var jo framtida jeg ba om hjelp til å takle.*”

Johan er Eriks biologiske far og ex-samboer til Jenny. Han hadde tidligere sittet inne for vinningskriminalitet. Johan dro fra Erik og Jenny, fordi han misbrukte alkohol og stoff. Ifølge Jenny ville ikke Johan ødelegge for sønnen Erik. Johan hadde hatt et stormfullt liv. Han hadde ikke bodd sammen med Erik og Jenny hele tiden. Ifølge Jenny hadde Johan hjulpet godt til økonomisk. Leiligheten stod i hennes navn. De leide en dyr leilighet. Mor til Jenny leiet i nrområdet. Det betydde mye særlig for Erik. Etter at Johan dro ble det mer smått med penger. Jenny var bokstavelig talt ubemidlet.

Jenny begynte å jobbe på en fabrikk for å få nok penger, men måtte slutte etter et par måneder, fordi hun syntes det gikk utover Erik. Jobben tok mye tid og krefter. I stedet tok hun jobb som bardame to kvelder i uka. Det var noe innbringende siden hun fikk en del kroner i tips. Mor til Jenny passet Erik de to kveldene.

Jenny og Erik ble en kasteball i etaters svarteperspill. Ingen tok hensyn til at mor ønsket kun økonomisk hjelp. Jenny mente at hun med litt økonomisk hjelp kunne gi Erik det han trengte. Hun hadde forsøkt å forklare at hun og sønnen ikke klarte å leve på fabrikklønna. Sosialkontoret vendte det døde øret til Jenny: ”De ba meg slutte å jobbe og ta imot stønaden og fortsette kveldskurset. De behandlet meg som en umyndig jentunge som skulle straffes, fordi jeg hadde skulket skolen og takket nei til botilbudet deres. *De ville på død og liv bestemme over livet mitt.*”

Jenny forteller at hennes økonomiske argumentasjon ikke ble tatt hensyn til: ”Sosialkontoret tvang meg ut i en hard arbeidssituasjon. Hadde jeg fått den støtten jeg først ba om, uten først å slutte på

nå var bedre for sønnen. Ifølge Jenny uttalte barnevernet følgende: *"Gutten har problemer. Det er ikke rart, når man vet hva han var igjennom de første leveårene."* Barnevernets notat opplyser følgende: *"Erik trenger behandlingsomsorg for å få hjelp til å regulere sitt indre følelsesliv. Han trenger en empatisk og oppmerksom omsorgsperson som kan sette ord på følelser. Erik trenger forutsigbarhet og faste rutiner for å kunne bli trygg. Han trenger en omsorgsperson som evner å sette egne behov til side, og konsentrere seg om å følge opp guttens behov."*

Jenny avslo terapitilbudet: *"Hun (d.v.s saksbehandleren) kjente Johan meget godt. Hun var enormt partisk i alle spørsmålene hun stilte til meg. Hun var mest interessert i mitt og eksens sexliv. Dette holdt hun på med i alle samtaler. Hun var ikke interessert i å høre meg fortelle om mine opplevelser med eksen og meg. Det hun ikke fortalte var at han frekventerte sosialkontoret og slang dritt om meg. (NB: Ex-mannen til Jenny hadde sendt bekymringsmelding til barnevernet.) Hun inntok en arrogant holdning og det gikk tydelig frem at hun helst ikke ville bli sagt imot!"*

I BUP var konklusjonen følgende: *"Det anbefales at Barneverntjenesten iverksetter tiltak for å sikre guttens utvikling og psykiske helse. Gutten må ikke utsettes for nye traumer, og man bør forebygge/unngå hendelser som kan virke retraumatiserende. Gutten må sikres en forutsigbar og stabil omsorgsperson som makter å hjelpe gutten med å regulere sin atferd."*

Erik og Jenny hadde flyttet flere ganger i løpet av kort tid. Flyttingene skjedde før Erik begynte på skolen. Siden skolestart var bosituasjonen stabil. Ifølge Jenny uttalte barnevernet pr. telefon at *"skadevirkningene kunne være langvarige."*

"Det eneste jeg gjorde, var å be om litt hjelp"

Mange fortvilte foreldre som har god nok omsorgsevne, men som sliter med dårlig økonomi, helseproblemer eller konflikter med tidligere ektefelle, henvender seg til barnevernet for å få hjelp i en vanskelig situasjon. Torill trodde barnevernet var til for å hjelpe folk i krise. Sønnen var 7 år. Torill hadde solid jobb i mange år, men hun ble sykmeldt etter stadige konflikter med sin forhenværende ekte-mann. Presset ble for stort. Torill forteller:

"Siden jeg kommer fra en annen kant av landet enn der jeg bor nå, har jeg ikke så stort nettverk. Situasjonen var slik at jeg trengte hjelp. Jeg så ingen annen mulighet enn å kontakte barnevernet. Jeg trodde det var den rette hjelpeinstansen. I ettetid har jeg erfart at jeg aldri skulle ha kontaktet barnvernet.

Jeg ba om hjelp fordi Harald krever mye. Han er svært aktiv. Jeg følte jeg trengte avlastning. Det fikk jeg ikke. Istedenfor fikk jeg en miljøarbeider hjem til oss to ganger i uka. Jeg trodde denne personen ville gi meg god veiledning, men sånn skulle det ikke bli. Det eneste hun gjorde var å iakta alt vi gjorde og skrive rapport om alt det som var negativt. Spesielt var hun opptatt av hva min sønn så på TV og at han av og til fikk lov til å spise mens han så på TV. Noe miljøarbeideren hang seg opp i var at jeg lot sønnen min ligge i min seng en periode. Det var spesielt for min sønn, siden han hadde blitt avvist av faren sin. Jeg tenkte at han hadde behov for trygghet. Miljøarbeideren mente det var galt. Dette ble hovedfokuset i flere dager. Hun startet alltid møtene med å spørre min sønn om hvor han hadde sovet. Hun fortalte han at han var for stor til det. Sønnen min ble brydd av det og ønsket henne ikke lenger i vår bolig. Jeg ba barnevernet om å få en annen miljøarbeider, men fikk til svar at det kunne jeg ikke. Hun var den beste jeg kunne få. Da skjønte jeg at det ikke var noen mulighet til å få noen avlastning.

Jeg ønsket hjelp til sønnen min på skolen, fordi han virket ukonsentrert. Jeg tok kontakt med PPT, men de syntes det ikke var alvorlig nok. Barnevernet innkalte meg til møte. I stedet for å fokusere på hva som kunne gjøres med situasjonen, gikk de skikkelig inn på

Kapittel IX

Avslutning

Barnevernets saksbehandling

Barnevernet oppfyller på ingen måte saksbehandlingskrav i saker som undersøkes for eventuell omsorgsovertakelse. De grunnleggende kravene som *ikke* oppfylles er:

(1) Påvisning av på *hvilken måte (hvordan)* barnet (barna) har blitt eller blir utsatt for omsorgssvikt.

(2) Omsorgssvikt: *Foreldres ansvar* for omsorgssvikt - hvilke forhold som gjør at de ikke er i stand til å gi barnet tilstrekkelig omsorg.

(3) Hjelpetiltak: *Hvilke* hjelpetiltak har vært iverksatt?

(4) *Begrunnelse* for omsorgsovertakelse bør inneholde vurdering av skadevirkninger med omsorgsovertakelse, mot de fordeler plassering i fosterhjem kan ventes å få.

Akuttparagrafen og barnevernet

Rettssikkerhetsproblemer oppstår ofte i saker om tvungen omsorgsovertakelse fordi barnevernet misbruker "akuttparagrafen":

Barnevernet benytter seg rutinemessig av akuttparagrafen i saker der omsorgsovertakelse planlegges. Framgangsmåten er plan om "akutte omsorgsovertakelser". Metoden er et misbruk av akuttparagrafen som sannsynligvis gjør det lettere å få gjennomført en akutt

omsorgsovertakelse enn omsorgsovertakelse som krever forhåndsutredning.

I forhold til ivaretagelse av rettssikkerheten er bruk av akuttparagrafen problematisk (i saker som ikke er akutte, men konstrueres slik at akutthjemmelen skal kunne brukes likevel), for dette betyr at saken ikke trenger å utredes før etter at omsorgsovertakelsen allerede har funnet sted.

Ved å gjøre det på denne måten har barnevernet allerede skaffet seg "overtaket" når barnes tas. I praksis er det omtrent umulig for foreldrene å bevise at de kan gi barnet god nok omsorg, etter at barnet er tatt på akuttparagrafen.

De rettssikkerhetsmessige problemene gjør seg gjeldende ved at barnevernet etter å ha fattet sin beslutning om akuttvedtak, ikke er interessert i å få saken best mulig opplyst, fordi de da allerede har bestemt seg for omsorgsovertakelse av barnet. Opplysningen av saken før den skal opp i Fylkesnemnda foregår da som regel ved at barnevernet framstiller foreldrene og saken på en slik måte at Fylkesnemnda (og senere Tingretten) skal komme fram til samme konklusjon som barnevernet, nemlig at omsorgsovertakelse er til det beste for barnet.

Av hensyn til rettssikkerheten er det derfor meget viktig at det lages mye strengere kriterier for bruk av akuttparagrafen. I de fleste saker vil det ikke være akutt fare for barnets liv eller helse, selv om barnevernet bruker noen måneder på en grundig forhåndsutredning av saken, før de så på dette grunnlag kan vurdere om omsorgsovertakelse er en riktig og nødvendig beslutning som bør bringes inn for Fylkesnemnda. Dette er den korrekte fremgangsmåten i henhold til barnevernsloven.

En slik forhåndsutredning vil i stor grad kunne sørge for at sakene blir bedre opplyst, og at grunnlaget for unøvendige omsorgsovertakelser unngås. Dette er viktig med henblikk på at det er til barnets beste å vokse opp hos sine foreldre hvis disse kan gi god nok omsorg.

Hvis akuttvedtak først er fattet eller saken er fremmet for behandling i Fylkesnemnda, er det som regel i praksis for sent å snu. Barnevernet har da bestemt seg for omsorgsovertakelse. Føringer og rutiner i systemet fungerer slik at barnevernet vinner nesten alle saker, med innstilling på omsorgsovertakelse som kommer opp i fylkesnemndene og tingrettene.

Barnevernet som oppdragsgiver ønsker neppe objektive utredninger, når de har innstilt på en omsorgsovertakelse. Den generelt dårlige validiteten til sakkyndige utredninger gjør at rettssikkerheten antagelig ville blitt bedre for alle parter dersom de sakkyndige ble fjernet fra barnevernssakene.

Hvordan "vinner" barnevernet?

En omsorgsovertakelse starter ofte med at barnevernet på svært tynt grunnlag fatter et akuttvedtak. Barnet hentes så i hjem, skole eller barnehage og plasseres i beredskapshjem. Barnevernet får nesten alltid medhold av Fylkesnemnda i akuttvedtaket. Hvis foreldrene anker vedtaket, velger barnevernet ut sakkyndige som er lojale støttespillere for barnevernet. Konklusjonene i sakkyndiges utredninger støtter nesten alltid barnevernets beslutning om omsorgsovertakelse.

I Fylkesnemnda kreves ingen reell bevisføring for barnevernets påstander om omsorgssvikt, og barnevernet får nesten alltid medhold i omsorgsovertakelsen.

Hvis foreldrene så stevner saken inn for tingretten, er barnevernets vanlige strategi å vanskeliggjøre kontakten mellom barnet og foreldrene, slik at tilknytningen til foreldrene svekkes og tilknytningen til fosterfamilien styrkes. Sakens gang gjennom rettsinstansene treneres så av barnevernet på ulike måter inntil det har gått 2 år. Da kan barnevernet trekke fram trumfkortet sitt - 2-års regelen. Selv om foreldrene da kan dokumentere at opprinnelig akuttvedtak var basert på uriktige påstander om omsorgssvikt og at de er godt skikket til å få tilbakeført omsorgen, taper de saken fordi barnevernet nå vil få

medhold i at barnet har fått så sterk tilknytning til fosterfamilien at tilbakeføring ikke er til barnets beste. Barnet mister dermed sine foreldre som daglige omsorgspersoner og plasseres i fosterhjem eller institusjon resten av oppveksten.

Hvis bare "barnets beste" framsettes som motiv, virker det som at alle virkemidler er tillatt. Lovene følges ikke, foreldrene trasseres, journalene lyver og barna blir hindret fra kontakt med foreldre som er uenig i barnevernets beslutninger.

Isteden blir barna ensidig påvirket av barnevernets ansatte og fosterforeldre til å være enig med barnevernet og tro at foreldrene deres ikke er bra nok og ikke kan noe bedre enn barnevernet. Barn kan framstå som små "barnevernpapegøyer" når de høres i fylkesnemnda og retten. De bruker samme ord og uttrykk som de har hørt barnevernet bruke og sier det barnevernet har instruert dem til å si. Hvis de blir bedt om å utdype sin forståelse av det de sier, står de ofte bom fast. Men fylkesnemnda og tingretten tillater sjelden advokatene å stille slike spørsmål til barna. De blir avvist. Dette er utvilsomt også en side av rettssikkerhetsproblematikken. "Barnets beste" blir lett til vedtak som i praksis er til barnets verste på denne måten.

Når vedtak til barnevernests fordel først er fattet fungerer systemet slik at det er meget vanskelig å få omgjort dem.

Rettssikkerhet og hjelpetiltak etter barnevernsloven

For å vri seg unna lovens pålegg om at hjelpetiltak skal være forsøkt, bruker barnevernet strategisk unntaksparagrafen om at hjelpetiltak ikke behøver å være forsøkt, hvis hjelpetiltak ikke anses å kunne føre til bedring av omsorgsevnen. Dette gjøres ofte uten at barnevernet eller sakkyndige kan framlegge gyldige begrunnelser for en slik påstand. Her er det en åpenbar rettssikkerhetssvikt, som kan føre til at barn uten rimelig grunn fratras muligheten for å vokse opp hos sine foreldre.

Lovens regler om at hjelpetiltak skal være forsøkt før omsorgsovertakelse kan besluttes, bør følges opp og *unntaksregelen bør ikke aksepteres brukt annet enn i eksepsjonelle tilfeller som er godt dokumentert og begrunnet.*

Ifølge barnevernsloven og barnekonvensjonen er det beste for barn å få vokse opp sammen med sine foreldre hvis disse kan gi god nok omsorg. Barnevernet har plikt til å forsøke hjelpetiltak slik at dette blir mulig før omsorgsovertakelse blir vurdert. Praksis viser imidlertid at barnevernet altfor lett griper til den løsningen som synes minst arbeidskrevende for barnevernet og mest inntektsgivende for barnevernets folk, nemlig omsorgsovertakelse dersom de har fosterhjemsplasser tilgjengelige. Men dette er neppe den beste løsningen for barnet, dersom det finnes former for hjelp som kan gjøre det mulig for barnet å få en god oppvekst i egen familie. Derfor bør antallet tilgjengelige fosterhjems- og institusjonsplasser vedtas politisk og fastsettes til et antall som er så lavt at barnevernet blir nødt til å virkelig legge seg i selen for å prøve å finne gode individuelt tilpassede hjelpetiltak som gjør at flere barn unngår omsorgsovertakelser, og at bare de barna som det virkelig ikke finnes mulighet for å gi en god nok omsorg i egen familie, blir plassert utenfor hjemmet.

I forhold til rettssikkerheten er det på dette punkt et åpenbart problem at barnevernet ikke er villige til å påta seg arbeidet med å finne fram til individuelt tilpassede hjelpetiltak for å unngå omsorgsovertakelser.

Isteden er det vel ofte slik at familiens problematikk forsøkes tilpasset de former for hjelpetiltak som barnevernet kan eller ønsker å tilby. Slitne aleneforeldre som kun ber om økonomisk støtte som de kunne brukt til å betale for hjelpetiltak som kunne gjøre dem mindre slitne, opplever for eksempel ofte isteden å bli anbefalt å snakke med en psykolog. Men dette gir dem ikke bedre økonomi og oppleves ofte bare som en krenkelse. Slike upassende tilbud om hjelpetiltak gjør ofte at foreldre føler et press til å "ta imot tilbudet". Ikke fordi de har behov for slik "hjelp", men fordi det enten kan være et premiss for å

få innvilget de økonomiske hjelpetiltak som de ber om, eller fordi de kan oppleve seg truet med omsorgsovertakelse av barna hvis ikke de tar imot de tilbud om hjelpetiltak som barnevernet "foreslår". Men slike upassende former for hjelpetiltak gjør ofte mer skade enn nytte. Slitne aleneforeldre blir enda mer slitne og får enda mindre overskudd til barna hvis de må bruke tid (og kanskje penger) på å gå til psykolog. Så sitter de der og klager, og prøver å få psykologen til å gi dem svar på hvordan de skal klare å skaffe seg bedre økonomi, mens psykologen er opptatt av at de virker deprimerte og at dette kan være til skade for barna deres.

Barnevernet konstruerer altså gjennom tilbud om uegnede former for hjelpetiltak et konfliktgrunnlag som ofte resulterer i at barnevernet kan skrive i journalene sine at "mor avviser tilbud om hjelpetiltak", eller dersom hjelpetiltak mottas bidrar det i seg selv til å gjøre livssituasjonen enda vanskeligere for forelderen. Dermed har barnevernet skaffet seg eller konstruert et legitimt grunnlag for omsorgsovertakelse.

Verken barnas eller foreldrenes rettssikkerhet blir tilfredsstillende ivaretatt når barnevernet opptrer på denne måten.

Vår påstand er at det er mer en regel enn et unntak at barnevernet opptrer slik for å skape grunnlag for omsorgsovertakelser.

Rettsikkerhetsproblemer

Hvis saken bringes inn for tingretten, foregår prosessen ofte på en mer formelt korrekt måte. Det er en annen stil i retten enn i nemnda. Men barnevernssaker er sivilrettslige saker og følger vanlige lover for sivil prosess. Dette betyr en svekket rettssikkerhet for barn og foreldre, fordi kravet til bevisføring og bevisvurdering ikke er like streng i sivilrettslige saker som i straffesaker.

I sivilrettslige saker foretar retten en sannsynlighetsvurdering av bevisene som framlegges og det er tilstrekkelig at retten mener det foreligger en "sannsynlighetsovervekt" for at et bevis eller argument er holdbart, for at det skal kunne vektlegges i domsslutningen.

Bevisføringen er følgelig noe bedre ivaretatt i tingretten enn i fylkesnemnda, men også her blir avgjørelsene basert på dommernes "synsing".

Et meget klart eksempel på bruk av vidt skjønn er *spørsmålet om tilbakeføring (Bvl. §4-21, 1.ledd)*, som dreier seg om:

"Oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse.

Fylkesnemnda skal oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse når foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg.

Avgjørelsen skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet. Før et vedtak om omsorgsovertakelse oppheves, skal barnets fosterforeldre gis rett til å uttale seg."

Det er ikke nok at foreldre gir forsvarlig omsorg. Tilbakeføring med henvisning til "barnets beste" krever mer. "Tilknytning" er et begrep som ofte brukes på tvilsomt grunnlag. "Tilknytning" (til fosterforeldre o.a.) som barnevern og sakkyndig påberoper seg, er ofte tvilsom. Dokumentasjonsgrunnlaget for "tilknytning" er ikke gitt å være verken pålitelig eller gyldig.

Lovformuleringen "kan føre til" innebærer at det ikke kreves sannsynlighetsovervekt for at alvorlige problemer kan oppstå ved flytting. En slik lovtekst avspeiler styringsjuss hvor rettssikkerhetsprinsipper settes til side.

Sakkyndige psykologers utredning

Sakkyndiges utredninger inneholder feil og mangler som alvorlig svekker validiteten og realibiliteten i utredningene.

Kunnskap om bruk av kildekritiske metoder og kunnskaper innen attribusjonspsykologi og vitnepsykologi kan gi grunnlag for mer pålitelige og gyldige utredninger. Utredningsarbeide innebærer mer enn metodetekniske spørsmål. Metodebruk krever reflektert holdning til forforståelse og perspektiv med hensyn til å innhente og bearbeide informasjon. Man må vite hva man gjør og hva grunnlaget er for de opplysninger som brukes i utredninger og rapporter som berører enkeltmennesker og deres framtidige skjebne.

Sakkyndighetsarbeid slik det er organisert nå er en del av maktens nettverk. Det beste for rettssikkerheten er å fjerne sakkyndighetsrollen.

Rettssikkerhet og sakkyndige psykologer

Rettssikkerheten i sakkyndiges utredninger er et omfattende problem. De sakkyndige som står på sakkyndighetsutvalgets liste er "barnefaglig" skolert, men har som regel ingen utredningsmetodisk kompetanse. Dette er meget bekymringsfullt med henblikk på barnas og foreldrenes rettssikkerhet. Når de samme sakkyndige alternerer mellom ulike roller som sakkyndige, i forhold til fylkesnemnda (med barnevernet som oppdragsgiver), tingretten (med retten som oppdragsgiver) og foreldrene (privat part som oppdragsgiver), så vil dette påvirke nøytraliteten i deres vurderinger. De sakkyndige som ofte går mot barnevernets innstillinger vet at de høyst sannsynlig ikke blir foretrukket til nye oppdrag. Dermed reduseres muligheten for svært gode ekstraintekter. (En utredning betales ofte med mellom 50.000 og 150.000 kroner og de sakkyndige som barnevernet foretrekker, kan tjene over en million kroner pr. år på slike utredninger og ha utredningsarbeidet som hovedinntektskilde.)

Diagnostisk virksomhet og alternative arbeidsmodeller

Brukerundersøkelser i barnevernet tyder på at foreldre etterlyser retten til selv å definere problemer og tiltak (Slettebø og Seim 2001). Foreldre retter i økende grad kritikk mot barnevernets tradisjonelle diagnostiske ekspertrolle. Kritikken fokuserer på at barnevernet *tviholder på sin definisjonsmakt* og utelukker å legge vekt på foreldres og barns nettverk når deres situasjon og tiltak bestemmes. Samarbeidspartnere til foreldre med annen virkelighetsoppfatning må anerkjennes, ikke utelukkes. Virksomheten til barnevernet domineres av diagnostisk eksperttenkning ("Vi alene vite"). Det kommer i tillegg til uttrykk i psykologisk sakkyndiges rolle i Fylkesnemnd og rettsinstanser. Søkelyset er først og fremst på indre forhold i familier ut fra psykodynamisk perspektiv. "Indre vansker" i familiene tolkes som årsaker til ulike former for omsorgssvikt. Historisk har det skjedd en forskyvning i barnevernets praksis fra ytre (eksempel: konkret vanskjøtsel) til indre vansker hos en stor del av familiene som kommer i kontakt med barnevernet.

Et annet perspektiv fokuserer på samspillet mellom individer og omgivelser. Hovedvekten er på barnets nettverk utover familien og mindre på opplevelser i tidlig barndom. Problemskapende forhold søkes *utenfor* familiene og løsningene skjer stort sett utenfor familiene. En slik forståelse krever samarbeid på tvers av etater og å møte barna i ulike roller og på forskjellige arenaer. Et slikt perspektiv krever utadrettet og allsidig arbeid som bryter med barnevernets snevre diagnostiske virksomhet.

Et tredje perspektiv legger vekt på virkningen av fordelingen av makt og kontroll i vid forstand, og inkluderer servile samarbeidende etater og instanser - for eksempel helsesøster, rektor, sosialsjef. I et slikt perspektiv legges det stor vekt på muligheter til innsynsrett, medvirkning og på de berørtes muligheter til utvikling, vekst og påvirkning av egen livssituasjon. Denne måten å tenke barnevern på innebærer skepsis mot bruk av såkalt fagekspertise i barnevernet - for eksempel psykologisk sakkyndige. Alternativet er å la

barn og foreldre definere sine egne problemer og finne innsats og arbeidsformer som de selv opplever som meningsfulle. Partnerskapsmodeller er en av ordningene som er ment å brukes ved mer jevnbyrdige forhold mellom barnevern og familier.

Diskusjon om gyldigheten ved profesjonell kunnskap har åpnet for at barn og foreldre trekkes inn i beslutningsprosessen som utfordring til den profesjonelle kunnskap som den eneste gyldige. At flere aktører kan ha viktig kunnskap er viktig å understreke. Hvis den profesjonelle kan treffe bedre beslutninger ved å få inn andres kunnskap - særlig fra dem som kjenner hvor skoen trykker, er mye gjort. Spede forsøk på medvirkning ser ikke direkte lystig ut. Forsøk på familieråd og nettverksmøte domineres av barnevernets diagnostiske makt og mulighet til å underkjenne beslutninger. Barnevernet styrer det meste ved blant annet å legge premissene for møtet innledningsvis og avgjøre godkjenning mot slutten på barnevernets premisser.

Rettsikkerhet og bekymringsmeldinger

Bekymringsmeldinger som sendes fra barnehage, skole og andre instanser har ofte et innhold som svekker rettsikkerheten på samme måte som barnevernet "dokumenterer" i journalføringen. Muligens av frykt for at meldingene bare skal bli henlagt, legger bekymringsmelderne ofte tykt på og får det de angir som bekymringsgrunnlag til å framstå som mer alvorlig enn hva det faktisk er. Bekymringsmeldinger kan ikke korrigeres. De blir ofte brukt for alt de er verdt til å sverte foreldrene i fylkesnemnda og retten. Selv om ikke noe av det som måtte stå i dem er dokumentert, kan de allikevel framlegges og brukes til å mistenkeliggjøre eller gi et generelt dårlig inntrykk av foreldrene.

Med tanke på rettsikkerheten er det også et problem at bekymringsmelderne kan være anonyme og ikke må kunne dokumentere at noe av det de skriver faktisk er sant.

Samfunnsviter Ole Texmo beskriver praksis med bekymringsmeldinger som en del av en angiverkultur:

"Angiverkulturen som oppfordrer til anmeldelser og bekymringsmeldinger er et resultat av at faggrupper innen politi, barnevern, PPT, BUP og resten av psykonomsamveldet dyrker en kultur hvor det er viktigere å sysselsette hverandre med saker enn å utrede og løse problemer." (Texmo 2007.)

Vanlige krenkelser som foreldre utsettes for av barnevernet

Barnevernsloven: "til barnets beste" misbrukes lett til barnevernets beste. Forvaltningslovens regler følges ikke.

Barnevernet anser konsekvent barnets interesser som motstridende med foreldrenes interesser.

Mistro til foreldrenes forklaringer, kompetanse, kunnskap, situasjonsbeskrivelser og situasjonsforståelser / virkelighetsoppfatning.

Barnevernet har alltid rett og vet alltid hva som er best for barnet.

Foreldrenes argumenter drøftes ikke og vurderes ikke.

Godt samarbeid defineres av barnevernet, som at foreldrene gjør som barnevernet sier og er enig i at barnevernet er ekspertene og vet alt bedre enn foreldre.

Foreldrene holdes ikke oppdatert på hva som skjer med barnet etter en omsorgsovertakelse.

Kontakten med barnet brytes ned i omfang og intensitet, slik at man etter hvert ikke skal kjenne sitt eget barn lenger.

Konflikter mellom barnevernet / fosterforeldre og foreldrene ansees av barnevernet alltid som foreldrenes feil.

Barnevernet bryr seg ikke om å ivareta verken barnets eller foreldrenes krav på rettssikkerhet i sakbehandlingsprosessen.

Barnevernet opptrer med en paternalistisk formynderholdning overfor foreldrene.

Barnevernet danner ofte allianse med den forelder som er minst negativt innstilt til barnevernet - mot den andre forelderen, og skaper dermed en splitt-og-hersk-situasjon som er til skade for barnet.

Foreldre får ikke informasjon om hvor barnet befinner seg når det er plassert i fosterhjem - vet ikke om det er i fosterhjemmet eller på avlastning eller på ferie i utlandet.

Pass utstedes uten foreldrenes kjennskap. Samtykke er ikke nødvendig.

Barnevernet plasserer ofte barna i fosterhjem og på steder som er mest mulig forskjellig fra foreldrenes ønsker og oppdragelse og langt unna dem.

Det samarbeides ikke reelt med foreldre.

Foreldrene ydmykes og krenkes på ulike måter hele tiden, noe som i sin tur forsterker negative holdninger og reaksjoner mot barnevernet og fosterforeldre.

Kontakten med barnet overvåkes. Telefonsamtaler avlyttes og avbrytes av fosterforeldre. Mail leses av barnevernet og fosterforeldre.

Samvær med tilsyn. Vokterne holder seg innen høreavstand og skriver rapporter som gjengir deres subjektive oppfatninger av situasjonen.

Foreldrene nektes å fremlegge sitt syn. Det er bare barnevernet og fosterforeldrene som er meningsberettigede og skal få si hva de vil til barna.

Fosterforeldrene kan omtale foreldrene stygt til barna og ha sine utblåsninger og frustrasjoner, uten at barnevernet bryr seg eller griper inn. Foreldrene derimot nektes samvær og kontakt hvis de ikke sier og oppfører seg akkurat som barnevernet ønsker.

Barnevernet manipulerer barna til å si og mene det barnevernet ønsker, blant annet ved å hindre dem kontakt med foreldrene i lange perioder før rettssaker osv.

Økonomiske ytelser som for eksempel barnetrygden fratras uten informasjon eller varsel fra barnevernet.

Barnevernet forlanger å få utlevert barnas ting fra hjemmet.

Sakkyndige velges ut av barnevernet.

Sakkyndige rapporter mangler generelt validitet: argumenter, drøfting og konklusjoner går kun i favør av barnevernets ønsker.

Barnevernet bruker ofte en strategi der de prøver å ekskludere foreldre fra barnas liv; henvendelser til barnevernet besvares ikke før Fylkesmannen griper inn. Barnevernet nekter foreldrekontakt med institusjon eller fosterhjem. Kontakt med barnet hindres ved hemmelig telefonnummer, faste telefontider (telefonen virker da ofte ikke, eller barnet er ikke hjemme).

Før plassering i fosterhjem hindres familieråd, og plassering i slekt eller nettverk vurderes sjelden.

Foreldre med stram økonomi krenkes ved at barna plasseres i rike fosterhjem, som gjør at de ser ned på foreldrenes liv og levestandard, og det foreldrene har råd til å gi dem blir bare "dritt".

Hvis barnet arver, overtar overformyndieriet ansvaret for forvaltningen av midlene. Boet selges ofte til spottpreis, og overformyndieriet sløser bort arven til barnet.

Advokatbistand til foreldrene er svært begrenset. Staten betaler kun for et visst antall timer per sak, altfor lavt til reell behandling, særlig fordi barnevernet produserer mange hundre sider med realativt meningsløst stoff.

Rettssakene er en endeløs krenkelsesprosess overfor foreldrene. Rettssikkerhetsjussen (proessorientert) er lite til stede og styringsjussen (formålsoorientert) gjør at retten som regel støtter barnevernets syn - 95 % av sakene i Fylkesnemnd og tingrett vinnes av barnevernet.

Fosterforeldre er ofte fiendtlig innstilt overfor foreldrene, enten pga. konkurranseforhold om barnets hengivenhet, eller lojalitet mot barnevernet - ellers mister de jobben og store inntekter.

Foreldrefiendtlighets-syndromet og Stockholms-syndromet skapes av barnevernet.

Foreldre får ikke snakke med barnets lærere, skole, psykolog eller andre behandlere. Ingen av disse ønsker samarbeid med foreldrene, når barnevernet ikke tillater det.

Foreldre som ofte har dårlig råd fra før påføres store ekstrakostnader til rettssaker, samvær, sakkyndige uttalelser. Noen må ta opp lån, selge huset osv., og ender opp økonomisk ruinert på grunn av barnevernssaken.

Barnevernet lokker ofte barnet med goder det ønsker seg. "Hvis du gjør som vi sier, skal du få hest", osv...

Barnevernet og fosterforeldre gjør narr av foreldrene og gir barna opplevelsen av at foreldrene deres ikke er "bra nok". De får barna til å skamme seg, synes synd på, være sint på eller på andre måter å ta avstand fra foreldrene sine.

Barnevernet framsetter trusler eller oppfører seg truende og trakasserende overfor foreldrene hvis de framsetter krav om sine rettigheter, f.eks. til å ha med seg noen på møter.

Møter avlyses, eller innvilges ikke, hvis foreldre nekter å møte alene.

Barnevernet forsøker å framprovosere aggresjon eller uønsket oppførsel hos foreldrene med f.eks. korte svarfrister, nedverdiggende holdninger osv.

Møtereferat skrives på svært tendensiøse måter - som regel med negativ beskrivelse av foreldrene eller deres situasjonsforståelse. Møtereferat, informasjon osv. sendes ikke til foreldrene.

Foreldrene hindres i tilgang til dokumenter og journalinnsyn osv. - inntil Fylkesmannen griper inn.

Foreldre som utsettes for slike krenkelser som omtalt i det foregående devalueres av samfunnet. NOTE 6. Foreldre som fra før av var "normale" blir utrygge, mistroiske, trekker seg tilbake eller flykter. Slike reaksjonsmåter kan av omgivelsene bekrefte deres lave status.

Den tysk-amerikanske psykologen Wolf Wolfensberger utdyper denne kollektive devaluering slik: "Den alvorligste devalueringen skjer når vi kollektivt eller som helt samfunn devaluerer andre

kollektivt (som gruppe eller klasse). Denne devaluering på "høyere nivå" er den mest drastiske, fordi den skaper og viderefører samfunnsmessig devaluerte klasser som utsettes for systematisk dårlig behandling av medborgere og av samfunnsstrukturen, deriblant av samfunnets hjelpeapparatet." (Wolfensberger, 1992:3.)

Manglende rettssikkerhet

Fylkesmannen, Fylkesnemnda og rettsinstansene fungerer i praksis som en rettssikkerhetsillusjon.

Det finnes ikke en reell klageinstans for barnevernets ulike avgjørelser etter en omsorgsovertakelse. Slike beslutninger er blant de mange som ikke defineres som såkalte "enkeltvedtak" etter forvaltningsloven (jfr. Bvl § 6-5). Så verken fylkesmannen, eller noen andre instanser, har myndighet til å gripe inn overfor barnevernet i form av overprøving av vedtak, sanksjonsmidler ved lovbrudd (jfr. Bvl § 2-3, 3.ledd, Bvl § 6-5). I utredningen "Barnevernet i Norge" (NOU 2000:12) påpekes faren ved dette:

"alle faser av en barnevernssak som ikke er underlagt kontroll representerer risiko for manglende ivaretagelse av rettsvern og rettssikkerhet. Det er et problem at barnevernet i liten grad er underlagt kontroll utenfra."

Forhold fylkesmannen påpeker som kritikkverdige, kan barnevernet bare ignorere da fylkesmannen ikke heller her har sanksjonsmidler.

Artikkel 16 Barnekonvensjonen

1. Intet barn skal utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i hans eller hennes privatliv, familie, hjem eller korrespondanse og heller ikke for ulovlige angrep mot hans eller hennes ære eller omdømme.

2. Barnet har rett til lovens beskyttelse mot slik innblanding eller slike angrep.

Brudd på retten til beskyttelse skjer til tross for at fylkesmannen i enkelte saker har uttalt at barnevern / fosterfamilie ikke har rett til en slik begrensning i barnas tilgang til post, telefon m.v. - det må vedtas av fylkesnemnda. Barnevernet ignorerer denne og samtlige andre anbefalinger / kritikk fra Fylkesmannen.

Et annet problem er at det er svært vanskelig å få innvilget fri rettshjelp. Avslag på søknad om fri rettshjelp begrunnes tvilsomt. Det vises til at man ikke har behov for advokatbistand fordi barneverntjenesten er pliktig til å hjelpe klienter med å utferdige klager til Fylkesmannen, jfr forvaltningsloven § 17 (brev fra Justisdep. 17.07.06). Barnevernet er altså den instans som har ansvaret / skal bistå sine klienter med evt. klager på barnevernet selv. Er dette forsvarelig forvaltningspraksis mht. å ivareta klienters rettssikkerhet?

Begrenset mulighet for overprøving av barneverntjenestens vedtak utgjør en svært alvorlig fare for brudd på rettssikkerheten for både fosterbarn, deres søsken, foreldre, besteforeldre - dvs. den hele biologiske familie. I realiteten er det altså kun rettsapparatet som kan gripe inn overfor barneverntjenesten. Erfaringsmessig tar det svært lang tid fra en sak fremmes til den kommer til behandling for fylkesnemnda / domstolene, blant annet fordi barneverntjenesten bevisst unnlater å overholde tidsfristene. Mulighetene for å vinne fram er svært små i et forvaltningsorgan som er en "særdomstol" (fylkesnemnda). Det er ekstra ille at barnevernet må fremme sak for fylkesnemnda, og kan nekte å gjøre det (ved ønske om tilbakeføring) for eksempel om foreldrene har latt seg vurdere av en sakkyndig.

Dialog eller konfrontasjon?

Habermas (Habermas 1999) uttrykker en optimistisk rasjonalistisk tro på herredømmefri kommunikasjon. Det vil bety at makthavere kan overvinnes gjennom felles kommunikativ rasjonalitet og fri meningsutveksling. En slik optimisme er en illusjon i forholdet mellom saksbehandlere i hjelpeapparatet og deres klienter.

Foucault (1999) understreker at all diskurs er innvevd i makt-relasjoner og språklige utskillingsmekanismer. Ved hjelp av bestemte kriterier for sannhet og fornuft kan store kategorier av mennesker utelukkes og stigmatiseres. Denne makten kan ikke overvinnes eller nøytraliseres ved forsøk på dialog og kommunikasjon. Den må avsløres. Et rettssikkerhetsperspektiv på barnevernets praksis krever avsløring av alle typer barnevernfaglige diskurser og deres vilje til makt. Barnevernet er et maktapparat med mange metoder og strategier. Den enkelte barnevernsarbeider kan fritt avgjøre om samtaler med impliserte tas over telefon eller ved personlig fremmøte. I stor grad benyttes telefon i så måte. Den avhørte foreholdes ingen rettigheter og heller ikke mulige konsekvenser av saken. Ofte nevnes det ikke engang at de opplysninger som gis, blir skrevet ned og brukt i saken. Man får ikke lest opp det saksbehandler skriver ned, og opplysningene blir ofte nedskrevet uten at det stilles et eneste kontrollspørsmål. Den informasjon som innhentes, nedskrives på en måte som synes å være av sterkt subjektiv karakter, preget av den enkelte saksbehandlers oppfatning.

Informasjonen blir dermed i stor grad sortert, ut fra hva den enkelte saksbehandler anser for å være relevant.

Samarbeidsvilje anses som selvfølgelig og positivt i norsk kultur. Det motsatte oppfattes som regel som negativt. Foreldre som er avvisende til barnevernet og/eller ønsker å holde på sin integritet, blir ofte subjektivt betraktet som dårlige omsorgspersoner. Foreldres kritikk og deres forsøk på å bevare integritet ved å kritisere omfattende "kontrolltiltak" blir brukt mot dem i de fleste rapporter fra barnevernet.

Klienter har grunnlovfestet rett til å innta kritisk holdning til myndigheter. Klienters bruk av denne rett må ikke forfølges eller angripes. De må heller ikke utsettes for systematisk negative tolkninger som det ofte framkommer i barnevernsrapporter.

Barneombudet og de vekslende barneministrene tar tydeligvis bare inn informasjon fra barnevernet og dets støttespillere, slik at andre som henvender seg dit med annen informasjon, taler for døde ører.

Den nye barnevernloven og innføringen av fylkesnemndene 1992 skulle styrke foreldres og barns rettssikkerhet. Realiteten er det motsatte. **Rettsikkerheten i Fylkesnemndordningen er en illusjon.**

Forskning viser at det som regel går bedre med barn som vokser opp i egen familie, selv om foreldre og barn har betydelige problemer, enn med barn som vokser opp i fosterhjem. Dette bør også vektlegges i barnevernets vurderingsgrunnlag.

Det er store utfordringer. Ingen stortingspolitikere er åpne for å ta inn over seg mangelen på rettssikkerhet og de systematiske krenkelser barn og foreldre utsettes for.

NOTER

Kapittel I

Note 1:

Et eksempel kan tjene som illustrasjon på hvorledes mange sakkyndige psykologer opptrer i barnevernssaker. Cand. jur Herman Berge fant ved søk på Lovdata følgende mønster hos en sentral psykolog tilknyttet FOSAP (Forum for sakkyndige psykologer): *"Ved en gjennomgang av de 33 avgjørelser som jeg fant på Lovdata, finner man ingen avgjørelser hvor Poulsson ikke har konkludert til fordel for sin oppdragsgiver. Man kan dermed trygt konkludere med at Poulsson konsekvent konkluderer i tråd med oppdragsgivers ønsker og syn. Poulssons arbeid har derved - etter mitt syn - overhodet ingen verdi som fagmateriale, og er - slik det fremstår - naturlig nok uegnet - og endog skadegjørende - i barnevernssaker."*

Kapittel II

Note 2:

Medieskapt IQ?

Av Joar Tranøy, psykolog og forsker

Betydningen av IQ-testen i "Svanhild-saken" er mediaskapt ifølge psykolog Anne-Kari Torgalsbøen. Hun uttaler blant annet følgende i Aftenposten 29. nov. 2003:

"Hva har gjort denne saken til landets mest omtalte barnevernssak? For meg ser det ut som om pressen har skapt "saken" ved å fastholde sitt smale fokus på lav IQ som årsaksfaktor til at barneverntjenesten plasserte barna i fosterhjem. Uten denne vinklingen hadde det neppe blitt noen medieomtale."

Torgalsbøen kan unnskyldes. Hun har neppe lest Fylkesnemndas vedtak, Tingrettens dom og Lagmannsrettens dom.

IQ-testen med resultat IQ 53 ble utført i forkant av saken i Fylkesnemnda for sosiale saker. Denne testen ble avgjørende for at Svanhild Jensen ble fratatt omsorgen for sine to døtre.

Det kan siteres følgende fra nemndas vedtak 10. september 2002: *"Mor har fått mange gode skussmål og er på mange måter sympatisk og glad i barna sine. Men hun har et begrenset funksjonsnivå, jfr de tester som er foretatt av den sakkyndige."* (Side 3, 4. avsnitt.)

Det bestrides ikke at Svanhild Jensen fram til barnevernet grep inn hadde gitt barna god nok omsorg. Vedtaket om omsorgsovertakelse ble derfor formulert som en antagelse om at hun i framtida ikke ville kunne gi